

Nr 4 1971
Årgång 23

vi människor

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft delta i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

KDV hade 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

KDV har nu tillerkänts konsultativ status I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilken innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

Fortsättning från sidan 4

svar för en viss vägsträcka. De älskar sina vägstuppar och de säger: "Jag lagar vägen som jag lagar min älskades skjorta." Deras sång tystnar aldrig. De bor primitivt i grottor, men grottan pryds med förhängen, förfärdigade av ballongsiden från nedstörtade fallskärmar, made in USA. De sätter blommor i vaser av aluminium från nedskjutna flygplan.

The kommer som sagt från Syd-vietnam. Där lämnade hon familj och vänner om vilka hon i dag inte vet om de lever eller ej:

— Varje familj i Vietnam har förlorat någon anhörig. Det finns otaliga familjer där mannen lever i norr och hustrun och barnen i söder, åtskilda sedan årtionden. Längtan efter fred blir på det sättet också en rent personlig längtan hos var och en. Vi kallar våra barn för t. ex. Binh — som betyder Fred. Min egen son heter *Längtan till Sydvietnam* och min dotter heter *Den väldoftande floden* efter den flod som flyter genom Hué. Men den fred vi längtar efter måste vara oberoende och vi är fast beslutna att följa maningen i Ho Chi Minhs ord: Intet är mera värt än oberoendet och friheten. Vår kamp mot den amerikanska imperialismen är alla folks kamp. Vår seger är allas se-

Bilaga medföljer

vi människor

Nummer 4 1971 — 23:e årg.

Ansvarig utgivare:
VALBORG SVENSSON

Redaktionskommitté:
HILLEVI SVEDBERG
LOUISE WALDÉN
KATJA WALDÉN
HJORDIS LEVIN
ELISABETH VON HELAND

Vi Människor utkommer med fyra nummer om året

Prenumerationspris per år 10 kr

Postgiro 5 13 23

SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3021, 161 03 Bromma
Tel. 08/87 79 14

Sjühäradshälsö Tryckeri AB, Borås 1971

Möte i Moskva

I september ägde ett seminarium rum i Moskva med ett hundratal kvinnor från en rad europeiska kapitalistiska och socialistiska länder. Där deltog medlemmar från socialdemokratiska kvinnoförbundet, KDV, kristliga föreningar, fredsorganisationer etc.

Den engelska parlamentsledamoten (labour) Lady White samt Lubov Baliasnaja, vice minister för utbildning i Sovjetunionen, inledde diskussionen om Kvinnans ställning i samhället. Annemarie Renger (soc.-dem.), ledamot av Västtysklands parlament, talade om Freden och säkerheten i Europa. Hon liksom de engelska parlamentsledamöterna understödde kravet om en europeisk säkerhetskonferens. Valentina Teresjkova presiderade. Diskussionerna var ingående.

Det torde vara första gången som ett möte med så många representativa politiskt engagerade kvinnor från öst och väst ägt rum.
E. P.

ger. Sången har inte tystnat i Vietnam. Man säger: Våra kämpars sång överröstar bombernas dån.

Nguyen Thi Nhu Le sjöng med en underbar varm röst om sången som aldrig tystnar, om Vietnams själ och okuvliga vilja till seger.

Eva Palmaer

Tack för 1971, alla läsare.

Gott 1972.

Glöm inte prenumerera!

— inbetalningskort medföljer

Kvinnor, öka vaksamheten!

Arbetslöshetens spöke går genom den kapitalistiska världen. Värst drabbas kvinnorna och ungdomen, dvs de som har sämst utbildning och kortast anställningstid. Hos oss är låglöneyrkena illa ute — och där återfinns de våra. Av en miljon extremt lågavlönade — de med högst 15.000 om året — är 700.000 kvinnor. Endast 4 procent av kvinnorna tjänar mer än 30.000 kronor om året. Det är bland kvinnorna arbetslösheten ökar mest.

I augusti fanns 107.000 arbetslösa, därav 53.000 kvinnor. I september hade siffran stigit till 113.000 arbetslösa, därav 64.000 kvinnor, allt enligt Statistiska Centralbyrån.

Arbetsmarknadsstyrelsen räknar med att sysselsätta 30.000 personer i beredskapsarbeten januari—februari 1972. Av dessa är 600—700 (!) kvinnor. Man framhåller att den siffran kan komma att öka något men knappast bli högre än 2.000.

Hur är det då ställt för de kvinnor som ännu har arbete? Det finns 250.000 barn under sju år vars mödrar arbetar heltid. Antalet daghemsplatser ligger under 40.000. Småbarn som helt saknar tillsyn beräknas till 60.000. Resten, 150.000 småbarn, får man väl anta blir omhändertagna av släkt eller vänner. Det stora flertalet av svenska småbarn saknar i dag betryggande och sakkunnig vård, saknar den stimulans som ett bra daghem kan ge.

I Stockholm planerar man att slå av på takten när det gäller utbyggnad av daghemmen. Det kommer att byggas drygt 200 färre daghemsplatser än enligt planen. Motiveringen är att barnantalet sjunker snabbare än väntat. Men just nu står 4.037 barn i kö för plats på daghem och dessutom är ytterligare 2.521 barn anmälda för plats senare.

Med hänvisning till "kärvare tider" söker man i många kommuner spara på utgifterna för daghem och skolbespisning. Stockholm beräknar spara en halv miljon genom att försämra skolmaten (i sammanhanget erinrar man sig de 55 miljonerna som kastats ut på grundarbeten till ett sjukhus som man nu inte tänker bygga). Det gäller verkligen att i varje kommun bevaka barnens intressen och protestera mot inskränkningar och försämringar.

Dagens läge kräver vaksamhet och aktivitet. Kvinnorna hotas att trängas tillbaka från arbetsplatserna. Under sådana förhållanden är det också risk för att deras intresse för utbildning blir mindre med resultat att de blir allt fastare förankrade i låglöneyrkena.

E. P.

Ur innehållet:

Ledare	3	Malmberget	20—21
Min son heter Längtan till Syd-Vietnam. Eva Palmaer	4	Kiruna	22—25
KVINNA I NORRLAND Barbro Backberger och Katja Waldén	5—26	Vi kräver	26
Ledare	5	Sånger om kvinnan	27
Ljusdal	6—8	Om kvinnans frigörelse.	
Ramsjö	9—11	Louise Waldén	28
Bollnäs	12—13	SKV:s Vietnaminsamling	29
Luleå	14—17	Annonser	30—31
Båtskärsnäs	18—19	Omslagsbild från Malmberget:	
		Jean Montgrenier	

Min son heter Längtan till Sydvietnam

Första veckan i november hade SKV förnämligt besök. Vi gästades av tre kvinnor från Nordvietnams kvinnoförbund: *Vo Thi The*, professor i litteratur, *Nguyen Thi Nhu Le*, läkare och gynekolog, samt *Le Thi Giang Huong*, kemist och assistent vid universitetet i Hanoi. Tiden var knapp men de hann ändå med tre möten i Stockholm, ett hos SKV och FNL-gruppen i Uppsala och ett i Arboga. Dessutom hann de besöka ett flertal institutioner och träffa åtskilliga personer.

På alla möten var det fullt med folk och varm, entusiastisk stämning. I Stockholm hade SKV:s storstockholmsdistrikt möte den 1 november i Galleri Helands ljusa och vackra lokaler, och där var *Vo Thi The* huvudtalare. Sara Lidman tolkade på sitt charmfulla sätt: hon frågade, översatte och lyckades till och med förmå *Vo Thi The* att berätta något om sig själv och sina upplevelser. Dessutom läste Sara en vietnamesisk dikt som hon själv översatt.

Vo Thi The kommer från Sydvietnam, från kejsarstaden Hué, sedan gammalt ett centrum för Vietnams kulturella liv. Hela hennes familj var varma patrioter, hennes mor var en djupt religiös buddhist. Alla deltog under 40-talet i den revolutionära rörelsen och kämpade mot fransmännen. *The* var då en ung lärarinna i litteratur och medlem av kvinnoorganisationen. 25 år gammal undervisade hon bl. a. i det egna språket — det officiella språket var ju på den tiden franska. 94 procent av Vietnams befolkning var analfabeter, efter 80 års franskt välde. Nu finns det skolor i varje by och man undervisar

naturligtvis på vietnamesiska. Dessutom studerar man främmande språk.

The fick alltså tidigt kontakt med den revolutionära rörelsen. Man kunde givetvis inte anordna stora möten, man fick arbeta i små grupper på 4—5 personer. Man hade nationella organisationer för arbetarna, för ungdomen, för kvinnorna och för de intellektuella. 1944 kämpade man mot både fransmän och japaner. Förhållandena var fruktansvärda, vid den tiden svalt 2 miljoner människor ihjäl i norra Vietnam.

I årtusenden har Vietnams folk kämpat för sitt oberoende och i den kampen har kvinnorna tagit aktiv del. Ett gammalt vietnamesiskt ordspråk säger: "När fienden kommer in i huset måste också kvinnorna ta till vapen och köra ut honom." Redan under första århundradet efter Kristus ledde berömda systrarna *Trung kam-*

pen mot det feodala Kinas arméer. I dagens läge kämpar kvinnor både vid och bakom fronten. De odlar riset, skaffar mat och kläder, vårdar de sårade och sjuka, kämpar i hemvärnet och, inte minst, de reparerar och återuppbygger. *The* sa så här: "Blir vi bombade på natten så arbetar vi om dagen på fälten, faller bomberna på dagen så arbetar vi på natten. Bombar man både dag och natt så arbetar vi både dag och natt."

— Efter bombardemangen kammar modiga flickor igenom risfälten på jakt efter bomber som inte briserat. Vi odlar oavbrutet, det är en kamp för livet. Våra risfält står alltid gröna. USA har särskilt inriktat sig på att förstöra våra vägar, broar och järnvägar. Genast efter bombardemangen är våra modiga flickor där. De arbetar i grupper, varje grupp har an-

Forts. på sid. 2

Kvinna i Norrland

Kvinna i avfolkningsbygd. Är det då kvinnorna som drabbas speciellt i trakter som är utsatta för centralbyråkrati, bolagsvälde och en kapitalism, som hejdlöst spekulerar i missförhållandena? Vår utgångspunkt för det här temanumret av "Vi Män" var att vi menar att det förhåller sig så. Något entydigt svar lär knappast kunna lämnas. Men några skeenden är tydliga:

Ett säkert tecken på att en ort eller en region hotas av långsam död är att de unga kvinnorna flyttar därifrån. Då kvinnobristen blir uppenbar följer avtappning av de unga männen, följden blir att inga barn föds, vilket i sin tur leder till att underlaget för affärer och skolor sviktar, inga unga människor går ut i produktionen, skatteunderlaget försämras osv. Enligt tillgänglig befolkningsstatistik finns det ett betydande kvinnoöverskott i städerna och ett betydande mansöverskott i glesbygden. Detta skeende har pågått sedan årtionden och pågår allt-

jämt. Vill man alltså på ett diskret sätt döda en ort eller en region ska man behandla kvinnorna där på ett sådant sätt att de inte ser någon anledning att stanna kvar, samtidigt som man frestar dem med något bättre villkor i andra delar av landet.

Sätten att driva bort kvinnorna blir allt flera. Det senaste är att lägga ner sjukhus med fungerande förlossningsavdelning i stora delar av landet. I allt större delar av Sverige bor nu kvinnor tio—tjugo mil från sjukhus, där de kan föda barn utan risk. Enligt beslut från år 1970 läggs t. ex. sjukstugan i Ljusdal ner och görs om till flerläkarstation. Närmsta lasarett med förlossningsavdelning blir Hudiksvall. För barnafödelse i nordvästra Hälsingland, i t. ex. Los och Mellansjö, kommer det att innebära taxiresor på mellan tolv och sjutton mil.

Men: De som kämpar mot avfolkningen av sina kommuner har insett att kvinnornas rätt till arbete och barntillsyn är nyckelfrå-

gor som måste lösas för att bygden ska kunna fortleva.

Men också: Hänsynslösa företagare profiterar på kommunalmännens skräck för att bygden ska dö och bedriver utpressning. Kommunalpolitikerna handlar ofta med kniven på strupen.

Folk man möter är ofta resignerade. Men oftare är de förbannade. Här tre repliker:

"Viska inte — ge oss."

"Det retar en till tusen när dom försöker trycka ner kvinnor. Då sticker man bara upp ännu värre."

"Här i bygden lever en rebellisk befolkning. Vi föds sedan århundraden tillbaka med hat mot storbolagen."

På följande 21 sidor redovisar Barbro Backberger (Ljusdal, Ramsjö, Bollnäs), och Katja Waldén (Luleå, Båtskärsnäs, Malmberget, Kiruna) intryck och samtal från Norrland i augusti och oktober 1971.

Alla foton utom de från Guld- huvudets väskfabrik har tagits av Jean Montgrenier.

Bollnäs. Ljusdal. Ramsjö. Norra Hälsingland. Bollnäs — två och en halv timmas tågresor från Stockholm. Ljusdal — tre timmars resa från Stockholm. Är det välmotiverat att välja så föga avlägsna orter om man vill berätta om hur kvinnan i avfolkningsbygder na har det?

Tyvärr är svaret JA. Jag har med avsikt valt det i södra Sverige belägna Hälsingland för att visa hur pass nära inpå storstadsregionens knutar "norrlands"-problematiken finns. Eftersom jag de sista åren hållit en rad föredrag och diskuterat med hundratals människor på stadsbibliotek, gymnasier, folkhögskolor, fackliga centralorganisationer och kvinnoorganisationer av olika kulörer vet jag att de kvinnoöden jag presenterar i det här numret, representerar många.

Utan bistånd från följande personer skulle jag inte kunnat skriva min artikel: Varmt tack till Anna och Thure Ericsson i Ramsjö, Olle Mill i Färila, Iris Sörell och Karin Mattsson i Ljusdal, Maj Johansson och Karl Rune Nordkvist i Bollnäs.

Barbro Backberger

LJUSDAL

Karin Mattsson: "Dom tycker dom bara kan trycka ner kvinnor. Det är det som retar en till tusen. Då sticker man bara upp ännu värre."

Karin Mattsson är fackföreningsordförande i Beklädnads i Ljusdal. Hon företräder de anställda, mest kvinnor, på textilfabriken Lefa, den enda kvinnoindustrin i Ljusdal. Karin bor i Snäre, en liten by några kilometer utanför samhället. Karin och hennes familj bor i ett rött hus invid landsvägen. Till huset hör omkring trettio tunnland jord som är sådda med brödsäd. Några grisar håller familjen också.

Karin är en livlig och välinformerad kvinna i trettiofemårsåldern. Hon bjuder mej på information och kaffe och cigaretter med kläm och sakkunskap. Vi har ett livligt samtal ett par timmar och jag hinner långt ifrån att anteckna allt. Här följer ett försök att redogöra för viktiga delar av samtalet.

Om den rad av låginkomstföretag som med stöd av kommunen eller AMS etablerar sej i en kommun, suger ut mesta möjliga av ekonomiskt stöd och sedan slår igen efter ett par år, säger hon: "Det verkar vara nån slags sport som företagen bedriver här i

Norrland" och om kommungubbarnas flathet då de accepterar vilket instabilt företag som helst som avstjälningsplats för arbetslösa kvinnor: "Det är okej med ett företag som går i två år. Huvudsaken är att man slipper käringar som gnäller."

Själv hör Karin definitivt inte till den gnällande typen. Hon berättar om hur det kom sej att hon blev fackligt engagerad. Det var då hon arbetade på syfabriken Gefa, som existerade i Ljusdal i två år. Företaget fick stödorder av staten, men ändå las driften ner och flyttades dels till Finland, dels till Portugal. "Jag blev sjukskrivnen en tid och sen skulle jag omskolas. Vi har några stycken som blev föreslagna omskolning i Järvsö i svetsning och svarvning. Vi ville inte gå med på det, eftersom det redan fanns fullt upp med utbildade svetsare och svarvare i den här regionen. Förresten är omskolning bara en slags förfinad socialhjälp som tjänar till att dölja arbetslösheten. Går man på omskolningskurs, registreras man inte som arbetslös, men om man registrerar sej, så kan man ju tvinga fram arbetstillfällen.

Så blev jag testad och har nu gått igenom en treårig ekonomisk fackskola, det är handels- och kontorsutbildning. Så jag arbetar inte på företaget som vi har

här nu, men jag stannar kvar som fackföreningsordförande, för ingen annan vågar ta det. Dom fackligt aktiva blir trakasserade av företagsledningen nämligen.

När Gefa flyttade och vi skulle få hit en ny industri fick vi ingen information om vad för slags företag det var som skulle komma. Och ändå är det ju så att vi *måste* ha hit en stabil industri för att förhindra att kommunen avfolkas.

Kommunen ställde upp på utfrågning, men själva hade dom inte skaffat sej några upplysningar om företaget som dom hade skaffat hit. Jag skaffade själv

LJUSDAL. Köping med ca 11.000 invånare. Centralort i nordvästra Hälsingland. Gymnasium. Sjukstuga som görs om till flerläkarstation. En rad administrativa enheter, som håller på att försvinna. Domänverket har flyttat, Skogsägarföreningen likaså. Domsagan och Polisdistriktet förbereder flyttning. AMS har kraftigt trappat ned sin verksamhet. Symptomen fordrar ingen längre kommentar. Bl a innebär de också att en rad arbetstillfällen för kvinnor försvunnit.

fram upplysningar, om soliditeten och andra viktiga saker och jag fick fram både att företaget fått betalningsförelägganden ett par gånger och att det inte följde avtalet. Det här talade jag om för kommunalgubbarna, men det hade ingen som helst effekt.

Så kom Lefa hit och den första chocken fick vi när vi fick se deras maskiner. Dom har gamla symaskiner från Husqvarna som skulle göra sej bra på ett museum och gamla tunga strykjärn som är rena antikviteter. Dom är hemskt tunga att arbeta med. Särskilt svårt är det för dom som har hunnit upp i femtioårsåldern att hänga med och klara ackordet.

Och det lönar sej inte att prototestera. Vid ett tillfälle var det en av dom här äldre kvinnorna, hon var nyanställd och lite klen så hon hade bett att få arbeta som avsynerska så hon kunde få sitta. Men i stället fick hon börja att pressa med ett av dom här tunga strykjärnen. Hon hade värk i armarna förut och det blev ju inte bättre av det här arbetet precis. Så råkade Olsson — det är chefen — komma förbi vid ett tillfälle och dom kom i dispyt med varann, hon klagade på att hon hade ont i armarna och att hon ville ha en stol att sitta på. Olsson svarade att om hon inte gillade arbetet så kunde hon väl sluta.

"Nu lägger du av med ditt fackföreningshumör, annars får du inget mer jobb här."

Hon svarade att visst kunde hon sluta, med en gång om så var. Men hur var det med uppsägnings-tiden? Nej, allt var klart, den behövde hon inte bry sej om, det var bara att gå.

Ja, så slutade hon då och väntade på att det skulle komma pengar som hon hade inestående för ett par veckors arbete. Men det kom inga pengar. Till slut tog vi upp saken med Olsson och han svarade att om folk springer iväg från sitt arbete utan hänsyn till uppsägnings-tiden så kunde dom väl inte vänta sej att få ut någon

inestående lön. När jag hänvisade till vad han skulle sagt, så sa han att om folk är så dumma så att dom litar på vad som säjs muntligen och i enrum så får dom väl skylla sej själva. Och några pengar har hon aldrig fått.

Hela tiden försöker företaget kringgå avtalet. Och för lite semesterlön betalar dom ut hela tiden. Man får hålla på och räkna jämt på avlöningarna. Dom anställda kallar Olsson för "element" och "fem-femmor". Nu försöker han mota bort mej. Han har sagt att en vacker dag när du kommer så är porten stängd för dej. Du arbetar inte här så du har ingen rätt att komma hit.

— Men det är ju inte klokt, du är ju ordförande i fackföreningen?

— Jovisst, men han försöker med allt han kan. Men jag ringde till förbundet i Gävle och berättade hur det var och dom sa att blir det något, så kontakta bara oss, så kommer vi.

Du förstår att ett tiotal av dom anställda som var fackligt anslutna fick sparken. Han motive-rade det med att deras arbetsprestation var för låg. Men när Lefa avskedat tio stycken, blev det stopp för nyanställningar från länsarbetsnämnden.

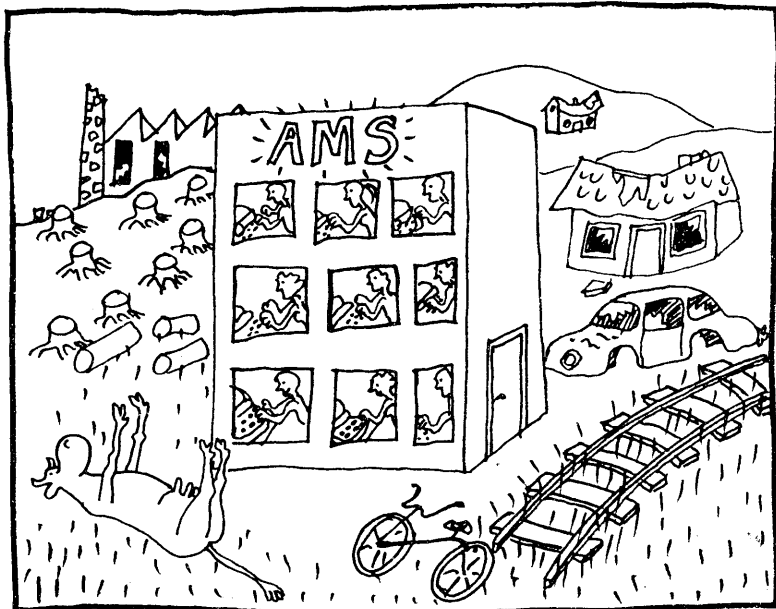
Den första som fick sparken på

Lefa var fackföreningens kontakt-kvinna. Hon gick så klart upp på arbetsförmedlingen för att söka nytt jobb. Då sa han som är chef där: "Nu lägger du av ditt fackföreningshumör, annars får du inget mer jobb här." Och han har själv varit verkstadsklubbens ordförande på HIAB i Hudiksvall! Det påpekade vi för honom också.

Om lönerna: Ackordsrikt-punkten är kr 8:82. Högsta timpen-ningen är kr 7:77. Många av dom äldre kvinnor klarar inte ackor-det utan kommer bara upp i 7:77. En av dom sa att hade jag inte hjälp av min pojke med hyra och bränsle så skulle jag inte klara mej.

Men drar man fram något galet inom företaget för Olsson så svarar han: "Ja, gå till Arbetsdomstolen då så får ni se vem som vinner." Det är som att prata med en vägg. Vem bryr sej om några sömmerskor? Det är som om vi var en fårscock som man kan fösa med hur som helst.

Karins man har under tiden kommit hem från sitt jobb på Ljusdals Mekaniska Verkstad, tvättat sej och satt sej bredvid oss vid köksbordet. Karins mera konkreta vredesattacker mot Lefa och kommunstyret varvas med hans mera principiella anfall på

Bilden ur "Varför avfolkas glesbygden?" Ordfront 1971.

staten och monopolkapitalet. Nu hugger han in och säger apropå sömmerskornas hjälplöshet: "Det värsta är att man inte får något stöd från arbetarna själva." Karin bekräftar, det är mycket svårt att få kvinnor att ställa upp på fackliga uppdrag. Själv skulle hon med glädje lämna sin ordförandesyssla om någon ville och vågade ta jobbet.

Att kvinnor har barlast både av praktisk och psykologisk natur är vi båda ense om. Karin menar att en av svårigheterna ligger i att de anställda på Lefa aldrig förut varit organiserade och därför är så hjälplösa. Många av dem är ensamma mammor, och det är problem med barnpassningen.

Båda makarna Mattsson riktar skarp kritik mot de statliga och kommunala myndigheternas sätt att agera.

Om Ljusdals kommunstyrelse: "Kommunalgubbarna har helt tappat ansvaret", hävdar Karin. Tycket dom att huvudsaken är att vi får hit vilka skojarföretag som helst? Och vilka rykten som än går om förhållandena på Lefa, så sätter aldrig kommungubbarna sin fot där. Men dom vill väl inte se vad dom har dragit hit. Jag hoppas företaget slår igen. Det är bättre.

Man undrar också varför dom är så rädda för att få hit ett statligt företag. Men i kommunstyret sitter folk som har egna företag. Dom övertalar dom andra att hålla tyst. Det är så klart att dom som är egna företagare varken vill ha hit statliga företag eller höglöneföretag.

Kommunen har gått i borgen för ett lån på 750.000 kr för material åt Lefa. Kan du tänka dej att efter ett år hade Olsson fortfarande inte betalt lokalhyran! Det skulle ha varit vanliga arbetare det som fått bo kvar ett år under såna omständigheter!

En annan allvarlig sak är omständigheten att inte AMS tar upplysningar på vilka företag som får bidrag. Vi hade ett företag här som hette Komet som skulle etablera sej här, det var två tyskar som var ägare. Dom togs emot med öppna armar av kommunen och det stod stora intervjuer med dom i tidningarna. Dom begärde anslag av AMS och fick också. Efter fjorton dar for dom två cheferna till Rivieran och stannade borta både länge och väl. Mindre än ett år efteråt inställde företaget sina betalningar.

Lika stark kritik som mot kommunen riktar Karin mot att svenska företag med statens stöd och

Krav från Karin på: Insyn från kommunens och de anställdas sida samt inflytande i företag som startats och drivs med kommunala medel.

AMS bör ta upplysningar på företag som söker bidrag.

Statlig utredning om baggbölarföretagens framfart i de avfolkningshotade kommunerna i glesbygden.

gillande kan etablera sej utomlands.

Gefa som sydde militärkläder la ner och etablerade sej i Portugal. Och det medan folk går arbetslösa här! Att staten räknar så benhårt på dom kronor dom kan tjäna i ett annat land. Nån solidaritet, det finns inte. Dom rationaliserar utan att bry sig om hur människan kommer i kläm.

Karins slutreplik är värd att vidarebefordras som recept till alla kvinnor: "Dom tycker dom bara kan trycka ner kvinnor. Det är det som retar en till tusen, då sticker man bara upp ännu värre."

Bilden är från Guldhuvudets väskfabrik i Bollnäs.

Kranskommun inom Ljusdals storkommun 5,4 mil från centralorten. Omkring 400 invånare med stadigt vikande befolkningsunderlag. Grundskolans högstadium. Ålderdomshem. Männen anställda i skogsarbete, ett trettiotal kvinnor på en AMS-subventionerad industri, ett tiotal kvinnor på ålderdomshemmet.

Provinsialläkaren har mottagning två gånger i månaden. Distriktssköterska finns. Närmsta apotek: Ljusdal.

Kommunikationer: Buss. Avgång halv åtta på morgonen, tillbaka klockan fyra på eftermiddagen. Klockan ett går dessutom en mjölkbuss till Ljusdal, som tar med passagerare. Biljett tur och retur Ljusdal: 20 kronor. Kommunen subventionerar de av SJ:s busslinjer som ger underskott, t ex skolbussarna och bussarna som fraktar färskvaror till Mellansjö, men kommunen har inget medinflytande på SJ:s politik i regionen.

"Och passagerarna på SJ:s bussar får minsann inga subventioner!"

Ramsjö ligger intill järnvägen mellan Ljusdal och Ånge. Järnvägsstationen är nedlagd.

AMS' träskofabrik ligger några meter från den nerlagda järnvägsstationen.

Man måste ha egna långtradare som fraktar laster till stationen i Ljusdal, vilket givetvis fördyrar frakterna.

Längs bandelen finns flera småindustrier som vill använda järnvägen för godstrafik. Detta tar givetvis SJ inte någon notis om.

RAMSJÖ

Ett par dar i augusti bodde jag hos Thure och Anna Ericson i Ramsjö. Thure hade länge varit aktiv kommunalpolitiker i Ramsjö. Men i och med att hans kommun inkorporerades i Ljusdals storkommun försvann hans verksamhetsfält. Anna är f. d. föreståndarinna på telefonstationen i Ramsjö. Hon blev förtidspensionerad då telefonstationen automatiserades. Barnen är vuxna och utflugna.

Ramsjö ligger höglänt vid ena änden av den två mil långa svarta Ramsjön i vars djup det taggiga Hockelberget speglar sej. Längs vägkanterna vaggar epilobiums rosa och violetta spiror och över bergstoppen vandrar de oroliga molnen bort mot Härjedalens fjällvärld. Det är ett landskap fyllt av på en gång frid och rörelse, ett landskap som alstrar ett sådant lugn i själen att man tycker det borde vara självklart att sträva efter att människor skulle få bo och verka där i stället för att drivas därifrån.

Det råder stiltje i Ramsjö efter kommunsammanläggningen.

Den enda inflyttning av större omfattning som skett är att en grupp KFML-medlemmar köpt ett nerlagt ålderdomshem och där bedriver grönsaksodling. Ett initiativ som inte väcker uppseende i Sveriges rödaste kommun.

Medan grannarna släntrar in och ber att få titta i "Ljusnan", "Ny Dag" eller "Dagens Nyheter" och fjärrtågen mot Ånge dundrar förbi den nerlagda järnvägsstationen berättar Thure och Anna om jobbet att ordna jobb åt skogsarbetarhustrurna i Ramsjö, en kamp som dominerade det kommunala livet under sextitalet.

1963—1965 hade man den första textilindustrin, RAMI. Företagsledaren krävde fri hyra eftersom han annars ansåg kostnaderna bli för stora. Efter två år la företaget ner och flyttade till Vilhelmina, som bjöd fördelaktigare villkor, och därifrån till Dörotea. Enligt tillgänglig information planerar RAMI:s chef att flytta till någon annan ort med hög arbetslöshet i Finland.

1966 lyckades kommunen få ett nytt textilföretag, EMO, som

på hemarbetsbasis gav jobb åt ett trettiotal kvinnor i Ramsjö, Los och Färila. "Vad vi gav ut på den första syfabriken tog vi igen på den andra." 1969 ansåg sig trion Elfström, Mattsson och Olsson ha mjölkat Ramsjö på tillräckligt mycket bidrag, la ner driften och flyttade till Vilhelmina. Sedan EMO flyttade har kvinnorna i Färila och Los ingen möjlighet till inkomst. Thure Ericson & Co gav inte upp för Ramsjös räkning. Man var emellertid hjärtligt trött på den privata företagsamheten och inledde en aktion för att få en AMS-industri lokaliserad till kommunen. Detta gick också i lås hösten 1970.

Thure Ericson kommenterar lågmält men bitskt de privata företagens teknik då det gäller att idka utpressning mot kommuner som hotas av avfolkning och arbetslöshet. Företagarna pressar kommunerna att låna dem stora summor, fastän kommunerna enligt kommunallagen är förbjudna att ge lån åt enskilda. Företagen kan kräva att kommuner ska betala för flyttning av företaget,

"Företagen kan kräva att kommuner ska betala för flyttning av företaget, det händer att de begär 200.000 i omställningsbidrag samt bidrag för att lära upp personalen."

det händer att de begär 200.000 kr i omställningsbidrag samt bidrag för att lära upp personalen. Det sista kravet är helt groteskt, eftersom personalen ofta har tio, femton års praktik i den bransch det är fråga om.

Vi går tillsammans och tittar in på den AMS-subventionerade träskofabriken. Där arbetar ett trettioåttal personer (produktionen anpassas i stort sett efter behovet av arbete). Fabriken är inrymd i en nybyggd envåningsbyggnad nära järnvägsstationen. Några män arbetar i snickarverkstan, där man förarbetar det alevirke, som används till träskobottarna. De flesta av de anställda är kvinnor. De sitter i grupper i ett stort rum och gnor med att arbeta ovanladdret, sätta fast hårdgummisulor och finputsa de färdiga skorna. Lokalerna är ljusa och trevliga, ventilationen verkar fungera tillfredsställande, det finns tillgång till både matrum och vilrum. Oväsentet i snickarverkstan omtintetgör samtal i normal ton. Bullret verkar vara en förbannelse som är oupplösligt knuten till industriell drift, även när den som här utövas under tämligen avspända och idylliska förhållanden.

Fabriken har en stabil exportmarknad. De färgglada ramsjö-träskorna med firmamärket "Glogs of Sweden" exporteras i tiotusentals till Tyska Förbundsrepubliken, Italien, Norge och USA. Den dag jag besökte fabriken hade man just fått in en beställning på 27.000 par från Väst-tyskland.

Före avtalsuppgörelsen låg genomsnittsförtjänsten per timme på ungefär kr 8:95. Efter det att det nya avtalet blir klart bör inkomsten bli omkring kr 9:90.

"Men ungdomen då? Ja, den är bestämd att försvinna."

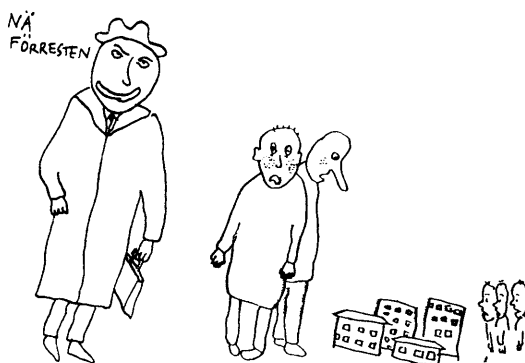
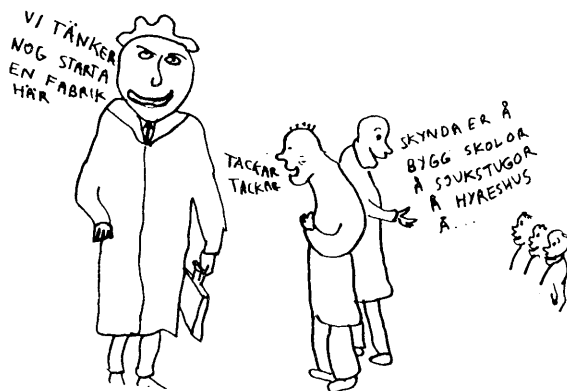
AMS ger i stort sett bra jobb åt dom äldre människorna, menar Thure Ericson. Men ungdomen då? Ja, den är bestämd att försvinna eftersom det är tydligt att de maktande planerat att småkommunerna ska dö.

Barnpassning åt de förvärvsarbetande kvinnorna är knappast något problem, eftersom det finns gott om kvinnor som vill passa eventuella barn. Men då nästan alla unga kvinnor flyttat, finns det knappast några barn att ta hand om under arbetstid.

De flesta av de anställda vid träskofabriken bor i Ramsjö, men sju—åtta kvinnor kommer från Mellansjö (omkring två mil från Ramsjö). För dem subventionerar AMS taxiresor till och från arbetet.

Det var tur att vi hann få hit fabriken före kommunsammanläggningen, menar Thure Ericson, för nu är det omöjligt att genomföra nånting. Beslutsrätten ligger hos storkommunen. Ramsjö har tre representanter i den 49 man starka kommunstyrelsen — tre representanter för en maktlös minoritet.

Thure hör till de kommunalpolitiker som var positiva till beslutet om kommunsammanläggningar ända tills han såg vilka effekter det fick i praktiken för kranskommunerna i Ljusdals storkommun.

Bilden på denna och följande sida ur "Varför avfolkas glesbygden?", Ordfront 1971. Kan beställas från Ordfront, Barnhult, 340 22 Eneryda.

Jobb åt kvinnorna-liv åt kommunen!

Från beslutsinstanserna i stor-kommunen stryper man alla initiativ i kranskommunerna, man minskar på servicen, man underminerar den lilla inkorporerade kommunens ekonomi och livskraft. Se intervjun med Anna Ericsson här intill!

Thure verkar dock bli på gott humör när han berättar för mej om sitt och sina kamraters arbete för att rädda Ramsjö. "Vi ska inte ge oss", säger han som sammanfattning.

"Hade det inte blivit billigare att ge oss en ny mangel direkt?"

Anna Ericsson berättar om den mer än halvårslånga kampen som kvinnorna i Ramsjö fört för att få en användbar mangel i den kommunala tvättstugan i samhället.

"Vi har en kommunal tvättstuga här i Ramsjö, som är mycket bra och omtyckt av dom flesta husmödrar. Men så gick mangeln sönder i februari. Vi ringde till Ljusdal, för allt bestäms ju därifrån efter kommunsammanlägg-

ningen, och fick hit en ny mangel. Men snart visade det sej att den var totalt oanvändbar. I stället för att mangla blötte den ner tvätten. När vi hade manglat fick vi hänga tvätten på tork igen. Vi ringde till Ljusdal igen och förklarade hur det stod till och att vi måste få mangeln utbytt. Men ingen mangel kom. Tiden bara gick och antalet husmödrar som tvättade minskade stadigt. Föreståndarinnan för tvättstugan var väldigt missnöjd och det är inget egendomligt, för det ingår i hennes anställningsvillkor att hon ska ha femtio procent av intäkterna på tvättstugan. Och när antalet kvinnor som tvättade där minskade, så minskade hennes inkomster så mycket att hon fick svårt att klara sej. Men det var inte bara hon som var missnöjd, vi var över hundra husmödrar som hade tvättat där förut och varit belåtna och nu blev det så här tokigt. Sen tvättade ålderdomshemmet där också. Dom har femton—tjugo patienter som för det mesta är sängliggande, så där blir mycket tvätt, förutom dom

dom tio—tolv stycken pensionärer som har egna hushåll och mest klarar sej själva. Det led allt längre fram på våren och ingen ny mangel fick vi.

"Är det för att göra glesbygden ännu glesare?"

I maj sa föreståndarinnan upp sej i protest. Hundra kvinnor skrev på en petition till kommunstyrelsen. I skrivelsen frågar vi rakt på sak om det är meningen att den service som det innebär att ha en kommunal tvättstuga ska tas ifrån oss. Vi slutar med att fråga: 'Är det ett led i att göra glesbygden ännu glesare?' Då fick vi besked om att i augusti skulle vi få en ny mangel. Nu är det augusti men någon mangel har vi inte sett till."

Anna visar mej ett nummer av lokaltidningen "Ljusnan" där en stor artikel på första sidan talar om att sammanträdesersättningarna till förtroendemännen i Ljusdals storkommun första halvåret 1971 belöper sej till 155.000 kr. Visserligen har det väl blivit extra många sammanträden som följd av kommunsammanläggningen, men dock! En ny mangel av den typ som gick sönder i Ramsjö kommunala tvättstuga kostar 10.000 kr. Den oanvändbara mangeln kostar 5.000 kr. Man undrar var Ramsjö tvättstugemangel kostat i sammanträdesersättningar vid det här laget.

"Hade det inte blivit billigare att ge oss en ny mangel direkt?" undrar Anna stillsamt.

(När detta skrives i början av november har Ramsjö tvättstuga fortfarande inte fått någon mangel.)

Av Sveriges 251 kommuner avfolkas 125. 98 kommuner har en högre avfolkning än 10 %. Av dessa 98 kommer 69 att avfolkas mer än 20 %. I stort sett hela Norrlands inland upp till fjällen beräknas avfolkas. (Ur "Varför avfolkas glesbygden?", Ordfront)

BOLLNÄS

Maj Johansson är anställd på Guldhuvudets väskfabrik i Bollnäs, som är filial till huvudfabriken i Alingsås. Hon är en mycket lugn kvinna i fyrtiofemårsåldern. Hon och hennes familj bor åtta km utanför Bollnäs, men Maj upplever det som något för det mesta positivt att komma undan stressen inne i stan. Men många klarar inte upp situationen. "Det är många som skulle jobba om dom bodde lämpligt till och hade barnpassningen ordnad."

Maj är verkstadsklubbens ordförande på sin arbetsplats. Femtio stycken är anställda. Företaget har funnits i fem år. Till skillnad från många andra företag i regionen verkar det — enligt tillgängliga informationer alltså — stå på säker grund.

I Bollnäs är inte kvinnornas problem i första hand att få ett arbete. Utom väskfabriken finns två arbetsplatser, Record och Häl-singsbygdens sjukhus. (Inom sjuk-vårdssektorn är sammanlagt 600 anställda i Bollnäs.) Problemet är barnpassning. Ingen enda på Majs arbetsplats har någon daghems-plats. Sjukhuset har daghemsplatser för sina anställdas barn, men de räcker inte till med följderna att de sjukhusanställda kvinnorna anlitar kommunens barndaghem.

På Majs arbetsplats har inte kvinnorna gjort någon aktion för att förbättra sin situation, men på Record har kvinnorna via sin fackförening ansatt ansvariga inom kommunen: Skaffa fram daghem eller vi lägger ner arbetet.

Stad med omkring 30.000 invånare. Järnvägsknut, gymnasium och folkhögskola, stort mentalsjukhus. SJ har en stor verkstad, som sysselsätter omkring 400 anställda (män). Inskränkningar i personalstyrkan pågår. Häl-singsbygdens sjukhus och andra vårdinrättningar ger arbete åt omkring 600, varav ett stort antal kvinnor. Två smärre industrier av låginkomstkaraktär, trävarufabriken Record och väskfabriken Miles och Warnberg (Guldhuvudet) ger arbete åt omkring 100 personer, mest kvinnor. Det övervägande antalet arbetstillfällen är av låginkomstkaraktär, både på mans- och kvinnosidan. Den ungdom som utbildas i gymnasiet har ingen chans att få anställningar i staden eller regionen, som är adekvata i förhållande till utbildningen. Stor utflyttning av ungdom är alltså att vänta och ökande skatteuttag för den låginkomsttagargrupp med allt högre medelålder, som blir kvar. Bollnäs' dilemma är säkert typiskt för svenska städer av denna storleksordning.

ABF har lekskoleverksamhet för barn från fem år och uppåt, men innan ungarna blir så gamla...

Majs fackförening, Sko och Läder, har just gått upp i det nya storförbundet Beklädnadsarbetarförbundet. Maj ser lite betänksam ut när hon påpekar att efter sammanslagningen kommer ombudsmannen att finnas så långt bort som antingen i Härnösand eller Östersund.

— Har facket något inflytande, tycker du?

— Ja, det tycker jag nog. Fast vi har förstås för lite insyn.

"Kvinnorna är så hämmade. Och det är svårt att få dom att organisera sig. Dom skyller än på det ena, än på det andra."

Det är stor omsättning på personal. Och det är dåligt betalt om man tar hänsyn till att arbetet kräver en hel del kunskaper av en. Ackordsriktpunkten är för närvarande 8:33, men dom flesta tjänar mera. Men på såna här jobb borde det överhuvud taget inte vara några ackord. Det här arbetet — att sy väskor — är något mitt emellan tempojobb och hantverk. Det är svårt att komma in i jobbet, man får beräkna att det tar bortåt sju år innan man är utlärd. För kvinnor som aldrig har sytt förut kan det vara besvärligt många gånger. Jag har hållit på med klädsömnad förut här hemma, så jag kunde en del

när jag började, men dom som inte är lite insatta i sömnad när dom börjar, dom är det svårt för. Somliga moment är ganska svåra. Stora väskor är besvärliga att handskas med när man ska sy ihop dom. Själv håller jag på och syr ihop på utsidan av väskor. Det är påfrestande, man måste vara så noggrann hela tiden.

— Jag hörde av Karin Mattsson på Lefa i Ljusdal att när företaget gör tidsstudier så sätter arbetarna i rena nervositeten upp farten den kvarten som tidsstudien pågår så att dom förstör ackordet. Är det likadant hos er?

— Jo, det stämmer nog. Och dessutom är det företagschefen själv som gör tidsstudierna, fast det strider mot tidsstudieavtalet. Nog är det fel med tidsstudier alltid.

Men många av sömmerskorna slutar och går över till Record. Där tjänar folk mellan tio och elva kronor i timmen. Det är bra att det finns flera företag som konkurrerar om arbetarna. Om en industri kommer hit till Bollnäs och dom vet att det är kärt för den kvinnliga arbetskraften så utnyttjar dom det så klart.

— Tycker du att kvinnor vågar stå på sej något vidare?

— Nej, dom är så hämmade och osäkra. Och det är svårt att få dom att organisera sej. Dom skyller än på det ena och än på det andra och vet inte om dom ska vara med eller inte. Det är så

svårt att få nån att åta sej uppdrag. Vi tre som sitter i styrelsen får göra allting. Dom andra vill inte vara med.

— Vad beror det på, tror du?

— Jag tror det beror på att folk tycker att dom har för lite kunskaper. Jag har själv varit med i en studiecirkel nyligen och jag märker på mej själv hur jag vinner mer och mer i säkerhet. Det vore bra med fler studiecirklar.

Det är ju också svårare för kvinnor att bli respekterade. Dom tycker ju att det är bara fruntimmer. Dom vågar inte vara så mot karlar som dom är mot oss.

Maj talar hela tiden mycket lågt och behärskat och överväger noga vad hon säger. Men så småningom börjar hon ilska till.

"Bolagen svär sig alltid fri. Dom förstör människor men betalar inte ett öre."

— Det är vansinnigt med särskilda kvinnolöner. Jag gick i skogsplantering i Färila en gång — vi är från Färila, min man och jag — och var ensam kvinna bland alla karlarna som gick och hackade. Det är vanligt att kvinnorna sår annars, men den här gången var alltså jag med och hackade. Vi hade daglön och dom som hackade tjänade omkring sju—åtta kronor mer än dom som sådde. Då skulle jag få mindre betalt än dom andra som hackade bara för att jag var kvinna! Och ändå så hjälpte jag en gammal gubbe som inte hann med, för jag tyckte synd om honom. Men jag talade med förmannen och vi gjorde upp så där i tysthet — han var väl rädd för att dom andra kvinnorna skulle få reda på det. Sen gick vi över till ackord och då visade det sej att vi kvinnor tjänade mer än karlarna, för vi var duktigare!

Huvudansvaret för familjens försörjning vilar på Maj. Hennes man är förtidspensionerad skogsarbetare. Han var anställd hos Korsnäs-Marma och fick ryggen skadad då han var 43 år gammal. Det var diskbräck, han operera-

*Maj Johansson på
Guldhuvudets
väskfabrik
i Bollnäs.*

des, operationen misslyckades och ryggen blev förstörd för all framtid. Förtidspension ger 800 kr i månaden. ATP-poängen påverkas i negativ riktning eftersom många år av inkomster faller bort.

"Vi bråkade med bolaget för att få ersättning, men det gick inte. Bolagen svär sej alltid fri. Dom förstör människor men betalar inte ett öre. Det är så hänsynslöst så det är hemskt."

Att få ryggen förstörd är ett vanligt öde bland skogsarbetarna. En förstörd rygg värker oupphörligt. Man tvingas äta smärtstillande medel och får magsår som följd.

"Dom vet att dom har att göra med en grupp som är lite stukad."

Huvudansvaret för försörjningen i de brutalt utslagna skogsarbetarnas familjer kommer alltså att vila på kvinnorna. Kvinnor som ofta inte anses ha lika rätt till arbete som männen och som, när det finns jobb, förväntas kunna försörja sin familj på timförtjänster mellan åtta och nio kronor i timmen på företag om vilka man säl-

lan vet om de behagar finnas kvar på orten nästa månad, nästa år!

Som ett slags förklaring till varför situationen är som den är, säger Maj ett par, tre gånger under samtalets gång, det kommer som ett stillsamt omkväde: "Dom vet att dom har att göra med en grupp som är lite stukad."

På golvet leker en liten pojke och i soffan bredvid mej sitter en tonårsflicka med glada, livliga ögon. Jag frågar Maj om hon tror att den unga generationen blir lika lätt att handskas med. Men det tror hon inte. "Det är väl mest dom äldre som är rädda för arbetsgivarna."

Krav från Maj på:

- att staten i första hand stöder de svenska konfektionsfabrikerna och inte lägger ut beställningar till de utländska industrierna.

- Skärpt kontroll av de AMS-understödda företagen. Dom drivs ju med skattebetalarnas medel!

Samma dag som vi kom till Luleå har ungdomarna ockuperat ett hus och det är 597 arbetslösa anmälda i Luleå. 287 av dem är kvinnor. I Kiruna är det 448, 248 kvinnor, i Kalix 317, 101 kvinnor.

LULEÅ

Harry Hagberg

Harry Hagberg på Norrskensflamman har återvänt till Norrbotten efter 25 år i Sydsverige:

— Nu händer det så mycket. Det har blivit en rörelse. Dels en front mot avfolkningspolitiken. Dels en ny stridbarhet från jobbnarnas sida. Nästan varje vecka är det någon grupp som vägrar acceptera. Det måste bli en allmän protest som vänder utvecklingen. Annars hotas vi av en landsdelskatastrof. Du måste komma ihåg den gamla radikala traditionen i Norrbotten. Jag tror att också Norrskensflamman har spelat en roll. Sara Lidmans "Gruva" förstås. Pjäsen om Norrbotten som sågs av en delvis ny publik. Just i dagarna går NJA-gruppen ut med en ny pjäs, "Fortsättning Norrbotten". Viktigt är också sådana tvärpolitiska organisationer som har bildats de se-

"Det kusliga med Norrlandsfrågan i dess nuvarande läge är att här pågår . . . en utrymning och en utarmning, om vilken vi ingenting vet när den uppkom eller beslutades. Den handläggs som en administrativ angelägenhet av därtill skapade myndigheter, och någon verklig möjlighet att vända på förloppet är egentligen inte förutsedd. **Med berätt mot avvecklas Norrland av därtill särskilt utsedda experter.**"

Ur Angår det Sverige om Norrland finns? av Gunnar Balgård.

"Vi hotas av en landsdelskatastrof."

naste åren: Intresseföreningen i Morjärv, Folkets röst i Tornedalen.

— Kvinnofrågorna?

— Ska vi vara självrannsakan- de måste vi väl säga att vi gjort alltför lite för kvinnorna. Abortfrågan behöver ju inte diskuteras. Beträffande barndaghemmen har vpk-gruppen gjort flera påstötningar. Vi anser att 1.300 daghemsplatser borde finnas 1975. Nu är det 300 barn i åldern 3—7 år som inte kan beredas plats, och 400 av sexåringarna. Men när det inte finns jobb faller daghemsfrågan i bakgrunden.

Den officiella siffran på arbetslösa kvinnor i Luleå är 287. Men skulle den "dolda arbetslösheten" räknas in skulle siffran mångdubblas. Nu suger omskolningskurserna upp en hel del kvinnor. Den ger kvinnor som varit hemmafruar en chans till utbildning, även om den ibland urartar och blir rent parodisk — som när en person omskolats till sex olika yrken, i tur och ordning. En "politisk" fördel har givetvis omskolningen: den suger upp och döljer problemen.

Du får väl fråga dig fram och lägga pussel med svaren. Men minns en sak: det gamla radikala underlaget här i Norrbotten. Det är viktigt.

Catarina Edgar

Gunilla Gustafsson, journalist på Norrskensflamman, hör till de norrbottningar som återvänt och som vill stanna i Norrbotten. Catarina Edgar kommer från Ätvidaberg och har valt Norrbotten "för människornas skull", för deras pondus och klasskänsla.

— Vad vi märker när vi kommer är att man behandlar oss på ett visst sätt, som "dumma tjejer". Men det kan man faktiskt också utnyttja ibland. T. o. m. här på tidningen ville de först sätta oss på speciella "kvinnliga" ämnen. Men vi gjorde revolt och nu skriver vi om alla ämnen. Nu flyter det fint. Varje eftermiddag går vi igenom gårdagens tidning och kritiserar den. Vi har startat en studiekurs i marxism på tidningen.

Så här är det att komma till Norrland: Man kikar ut genom springan under sovvagnskupéns gardin. Solen står lågt över homoslyrade träsk och svarta tjärnar. Man ser det första, förbommade stationshuset. Ekträsk, 1.110 km från Stockholm. Där klockan satt, är ett stort runt tomrum. Sinnebilden för Norrland, tänker man. Tiden som stannat. Man far förbi samhällen där ingen rök stiger ur skorstenarna och inga bilar kör på vägarna. Det ser ut som om pesten hade drabbat dem, så stilla är det.

Men när man går av tåget tycker man sig möta — om man nu kan uppfatta det på fyra dagar — en nervös oro och en uppgivenhet. Man tycker sig känna den rörelse som hela tiden är på gång, söderut, mot jobben, mot höghusen i Täby och Rinkaby, mot en innehållslös fritid. Norrbottningen vet väl hur det är därnere, han har sina närmaste släktingar där. Dit vill han inte. Men dit måste han.

Och hur möter han då beskedet? Vi hade läst på om Norrland och Norrlandsproblemen och trodde att vi skulle hitta en landsdel i uppror, rasande människor. Så var det inte.

Vi talade med kvinnor och män, en del unga. Deras svar fanns längs hela skalan från motstånd till resignation och nästan likgiltighet.

Katja Waldén

"Kvinnoproblemen har inte kommit i fokus."

Vi tycker nog att kvinnoproblemen inte riktigt kommit i fokus här uppe. Det är en gammal tradition att kvinnorna ska stanna hemma och de kvinnor som yrkesarbetar återfinns inom service- och vårdyrkena, som städerskor etc. När det togs ett initiativ i Övertorneå att kvinnorna skulle anmäla sig på arbetslöshetskassa var det bara ett fyrtiotial av 400 som gjorde det. Inte heller är de särskilt väl representerade i kommunfullmäktige; kanske 10 kvinnor av 60.

Daghemsfrågan är ganska skandalös och kommer att bli skandalösare. Nu byggs här en teknisk högskola och för att göra Luleå attraktivt för lärarna ges de förtur till både bostäder och daghem, på så sätt att kommunstyrelsen har fått en kvot att fördela av det totala antalet.

Mest är vi intresserade av ungdomsfrågorna och vi tror att ungdomarna känner att de har stöd från vpk. Annars tycker vi nog att det är för litet aktivt basarbete inom partiet. Det är som vanligt: de som är aktiva är väldigt aktiva och resten är passiva.

I dag är det de unga som måste flytta, men nu börjar de tänka om. Hos den unga generationen, FNL:are och andra, finns en ny kamplusta och ett motstånd. Ock-

Gunilla Gustafsson

så hos gymnasieungdomarna. De flyttar kanske söderut för några studieår, till Umeå, Göteborg, Stockholm, men sen vill de tillbaka. "Vi flytt' int" — vi vill ha arbete och vi vill stanna här, för människornas skull, för naturen, orördheten. Men för att det ska vara möjligt måste vi bilda en enhetsfront, först och främst i Norrbotten, och kämpa på demokratiska vägar. En fördel är det att tidningarna här är så på alerten med sina lokala reportage. Man håller reda på sina politiker, mannen på gatan kan namnen. Men man vet också att politikererna har svikit i Norrlandsfrågan.

"Industrin är odifferentierad och de arbetstillfällen som finns är i huvudsak skogen, gruvorna, försvaret, Statens järnvägar eller Norrbottens Järnverk.

Många av de unga kvinnorna flyttar därför söderut och de gifta kvinnorna sköter sina barn. Bara i undantagsfall arbetar en gift kvinna och då har hennes ekonomiska situation tvingat henne till det.

Skälen är följande:

Hon arbetar när hennes man är sjukskriven eller partiellt arbetsför.

Hon arbetar när hon är fränskild eller änka.

Hon arbetar om familjen har så många barn att mannens lön inte räcker till försörjningen.

Bland de kollektiva vid järnbruket är ett litet fåtal kvinnor och de arbetar som städerskor på verket."

Ur N J A, av Helena Henschen, Gunnar Ohrlander, Ove Tjernberg.

Arbetslöshetssiffrorna bland länets kvinnor fortsätter att stiga. Under oktober hade 1.634 kvinnor anmält sig som arbetssökande vid länets arbetsförmedlingar.

(Norrskensflamman 28.10)

"Ja men det förstår du väl att Norrland måste läggas ned. Ja, inte helt och hållet förstås. Några kustorter blir det ju kvar. Och så Kiruna."

Regeringen närstående kretsar

På övre bilden: Agnes Wennberg vid tombolan. Nedre bilden: Bingo i Luleå Shoppingcenter.

"Politiken har gett mig mycket."

Agnes Wennberg som tar emot oss i Luleå och hela tiden är vår vänliga guide har jobbat på konditori och i fruktaffär, hon har varit konduktör och värvat prenumeranter för Flamman. I tre perioder har hon varit stadsfullmäktige under 50- och 60-talen, nu är hon i nykterhetsnämnden.

— Politiken har gett mig myc-

ket och lärt mig mycket om hur samhället fungerar. Jag var tidigare intresserad men aktiv blev jag först när jag mött Filip Forsberg. Han internerades under kriget och när han kom ut ur fängelset kunde han nästan inte stå på fötterna. Då upprördes jag så att jag började arbeta aktivt. Men min man sa: "Det är väl också för jävligt att det ska behöva komma en människa ur fängelset för att få dig att vakna."

Visst har det ofta varit att riva i gammal smuts, på det sociala planet. Men jag tycker nog också att kvinnorna rår för mycket.

De vill inte ge sig i kamp och ta en strid.

Det var också de aktiva åren i SKV. Vi arbetade med fredsfrågan, gick ut med Wien- och Stockholmsappellen, hade studiecirklar. Men nu är det mest de gamla. Och TV har förstört mycket, hela föreningslivet är krossat. Och bingo.

Det är trist. Jag önskar vi kunde göra mer. Kanske i ungdomsfrågan. Vi har ju länge haft motioner om fler ungdomsgårdar, kanske blir det av nu. Jag tycker det är så roligt med de unga. De är så aktiva. Jag hoppas vi kan få kontakt med dem.

"Tiden är därför sedan länge inne för en helt ny regionalpolitisk målsättning... Med hänvisning till det ovan anförda föreslås

att riksdagen i skrivelse till regeringen begär förslag till ny regionpolitik, grundad på följande huvudmålsättningar, nämligen:

- ått varje län full och effektiv sysselsättning utan avfolkning
- planmässig regionpolitisk styrning av alla investeringar i produktionsapparaten
- nettotillväxten till andra regioner än storstäderna,
- total samhällelig kostnadskalkyl — profiten får ej vara styrningsfaktor. VPK-motion nr 221 1971

"Tala om vem jag ska snacka med och jag ska lyda ditt råd."

På kvällen ska Agnes Wennberg sälja lotter för vpk på Folkets Hus. Det gör hon varannan lördagskväll. Huset är fint, lövsågat sekelskifte — har visst varit officersmäss — men inredningen är trist. Ungdomarna dansar till orkester och några av dem är litet fulla.

Här träffar vi *Kent Jakobsson*, 19, från Kilisjärvi, som gått på tekniskt gymnasium i två år men nu är lastbilschaufför, *Karl Axel Karlsson*, Kalix, 22, arbetsledare på Karlsborgsverken, *Janne Eriksson*, 20, som jobbar på NJA och *Marie Eriksson*, 18, som går på gymnasiet i Bollnäs.

Karl Axel tycker: Ville man flytta från Norrbotten vore man väl åderförkalkad. När man som jag älskar naturen (att skräpa ned i den), friskt fjällvatten, jakt. Jag är jägare, jag jagar älg och skogsfågel. Du vet, man slutar 2 och så kan man sticka ut direkt.

— Här finns arbete om man vill ta vilket arbete som helst. Jag tjänar 3.200 kr och jobbar 6—2. Och jag gillar det här fria livet i Norrbotten. Nog skulle det gå att ordna med fler industrier, om staten hjälpte till med frakterna. Som det nu är, är det åt helvete, när alla unga flyttar söderut.

NJA-teatern visar precis som det är. Regeringen vill att det ska avfolkas här, att hela Norrland ska bli en fritidsort.

— Vad kan man göra mot det?

— Ja, kan du tala om det för mig ska jag lyda ditt råd. Vem man ska snacka med. För det är så här med våra politiker: de har svikit oss. De säger en sak här uppe och en annan när de kommer ned i riksdagen. Och förresten tror vi inte själva att vi ska få bo kvar här. När de erbjöd morjärvsborna att bygga eget var det bara tre av 115 som vågade. Dom tror inte själva att de ska få bo kvar.

Kent: 90 procent av de unga fortsätter sina studier. Men egentligen lönar det sig inte att studera, det är bara ett bekvämt sätt att skaffa undan ungdomen. Vad ska de göra sedan när de inte får några jobb?

— Har du några kvinnor på ditt jobb?

Karl Axel: Jo, det finns en, en traversförare. Visst är det sant att en kvinna psykas lite när hon kommer, men det hör ju liksom till. Det gör man ju med männen också. Det är liksom en liten test innan man blir accepterad i ackordslaget. Vi hade en svetsarkurs och där var en kvinna den duktigaste. Och naturligtvis ska det vara likalön. —

Så lämnade vi Luleå. Tre dagar senare läste vi i Norrbottens-

1) Historiskt sett har socialdemokraterna i Norrbotten (och i NSD) i första hand bekämpat kommunisterna, vilket resulterat i att man i många stycken hamnat nära de borgerliga.

2) På många sätt har våra förtroendevalda (och NSD) blivit försvarsadvokater för regeringspolitiken i Norrbotten.

3) Om alla i tid hade "lyssnat till rörelsen" (medlemmar och väljare) och inte hindrat "taktiskt till döds" så hade man inte blivit så överrumplad av det faktum att nästan alla socialdemokratiska väljare här i länet varit och är motståndare till avfolkningspolitiken och dess följdverkningar. Nu ett år efter Pjäsen om Norrbotten börjar äntligen våra representanter — även landshövding och länsstyrelse — tala det klarspråk som pjäsen förmedlade *trots* känsloutbrott och maktspråk från dem som nu ansluter sig till pjäsens huvudlinje (*mot* avfolkningspolitiken och *för* allsidig industrialisering av länet samt utveckling och ej avveckling av jordbruken).

(George Fant i Norrländska Socialdemokraten 14.10.71)

Kuriren att kommunalrådet Nils Malmgren inte tänkte ge ungdomarna någon lokal. Man tänkte tvärtom föra talan mot ungdomen för olaga intrång och skade-
görelse.

Ungdomsgården i Luleå. På vänstra bilden Kent, Karl-Axel och Janne.

BÅTSKÄRSNÄS

Båtskärsnäs är fint. Det ligger ute i skärgården, nästan där Sverige slutar, några mil från Haparanda och Seskarö. Sågverket, som var bygdens hjärta, lades ner 1968, men efter en intelligent organiserad protest som hördes ända ner till Stockholm.

"Det här samhället borde inte behöva dö"

I Folkets Hus tas vi emot av tre kvinnor och två män, Gerda Hult, Stina och Dan Haglund, Nanna och Eskil Helin. De var alla aktiva i kampen för Båtskärsnäs.

— Här började kampen. Den gick över alla partigränser. Vi hade stormöten här. Facket kunde användas. Kvinnorna var lika aktiva som männen. Vi hade en aktiv fackförening som hade fosttrat ungdomen. Allt detta samverkade till att kampen blev hård. Vi beslöt oss för att gå sådana vägar att vi fick i gång ett samarbete. Vi bildade en enhetsfront.

Visst förlorade vi. Vi blev berövade sågverket i alla fall. Trots alla löften. Av dem som jobbade där har en del förtidspensionerats och fått avgångsbidrag, några stämplat. Ett sextiototal, kanske,

jobbar i Kalix. Två kvinnor har plats som städerskor. Kommunikationerna har blivit sämre. Men vi har fortfarande affär, post och skola. Och vi tänker slåss för skolan.

— Barnen åker härifrån. För en flicka finns inget jobb. Skulle det finnas något skulle de inte fara härifrån. Nu är det några som jobbar i Kalix som affärsbiträden, sjuksköterskor, samariter.

Det här samhället borde inte behöva dö. Vi föreställer oss att här skulle kunna bli olika legotillverkningar av sågade varor, verkstadsindustrier, åkerifirma kanske. Men nog verkar det svårt att få hit industri.

Förr fanns här en stark ungdomsrörelse. Men nu — man orkar inte organisera sig. Som vi pratade förr — i Kalix fanns tio kaféer, här fanns två — man diskuterade och pratade där varje kväll. Så träffades man i jobbet och snackade. Vi har alltid haft mycket organisationer här — 55 föreningar på lite över 500 män-

niskor. Här finns det mesta från båthamnsförening till politiska organisationer. Förr träffades man på kvällarna också, i bastun, hemma hos varandra, och pratade. Men det tog nästan slut med TV. Inte går man in till grannen nu och säger: Får jag titta på din TV.

— Vi är kanske överorganiserade. De unga tycker inte de har tid — de tycker nog också att vår generation ägnade för mycket tid åt föreningarna. De vill vara tillsammans med familjen.

— Vi arbetar nog hemskt dåligt inom SKV. Det blir inte så ofta vi träffas — sitt mest aktiva arbete gör man inom partiet. Men vi vill ändå inte mista SKV. Det är bra, med sin opolitiska inriktning, med fredsarbetet och de internationella kontakterna. Och i alla SKV:s protester har vi ju deltagit.

— Det är som om vi hade blivit egoistiska efter sågen. Ändå — vi kvinnor var så upprörda. Vi tänkte lägga oss på vägen mot

"Man måste slåss för såna här samhällsbildningar. Vårt sätt att leva är värt allt annat. Det är låginkomst med hög standard"

Kalix som protest. Fast det blev ju inte av förstås. Hur tyst det är nu, när det inte faller en bräda i sågen.

— Men vi kommer inte att ge upp. Trots att kvinnorna inte har haft arbete här lever vi på en skyhögt standard. Vi kan tillgodogöra oss allt här i naturen, bär, fiske, vi har skärgårdsstuga, båt och bil — trots att vi alla är lågavlönade. Se på min budget. Jag tjänar 32.900. Det går 11.500 i skatt. 10.000 till mat, 3.150 till hyran. Jag har 8.250 kvar.

— Man måste slåss för såna här samhällsbildningar för att bevara det värdefulla. Vi lever på ett riktigt sätt. Vi hjälper varandra. Vårt sätt att leva är värt allt annat. Det är låginkomst med hög standard.

Vi ser på Folkets Hus. Det är från 1915. Det är så välskött, det syns att det är älskat. Det finns en liten möteslokal med scen. Där finns fortfarande de handmålade kulisserna från 1915: ett romerskt stadslandskap, en frihetsgudinna.

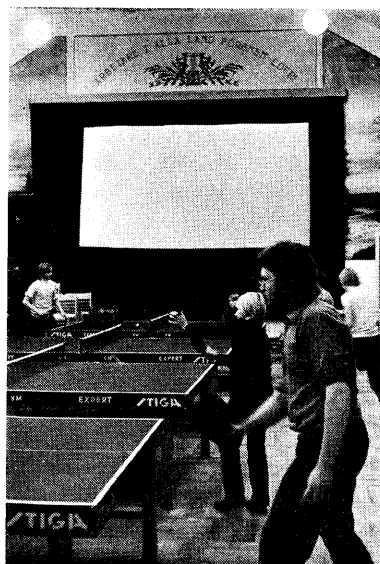

Båtskärsnäs, 580 människor, 2 mil från Kalix i Norrbotten, blev känt över hela Sverige för den strid som dess invånare tog för att få behålla sågverket, ortens huvudnäring. Våren 1965 beslöt Statens Skogsindustrier att avveckla sågverksdriften i Båtskärsnäs — strukturrationaliseringen var det främsta skälet. Men arbetarna opponerade sig mot beslutet. Socialdemokrater och kommunister bildade en enhetsfront, män och kvinnor deltog lika aktivt i de många aktionerna. Man uppvaktade riksdagsmännen, statsministern kom på besök till Båtskärsnäs, liksom LO-chefen. I Luleå bildades en länskommitté som skulle ha hand om Båtskärsnäsfrågorna (när beslutet om nedläggningen fastställdes). 1 maj 1966 ordnades ett uppmärksammat protesttåg. Halvannan månad senare kom handelsministern på besök, och en delegation från inrikesdepartementet, Svenska Riksbyggen, LO och länsarbetsnämnden. Men resultatet blev kient: ingen ersättningsindustri kunde utlovas. Arbetarna fortsatte kampen: de uppvaktade statsministern och skrev ett kritiskt brev till regeringen från "fackföreningen och befolkningen i Båtskärsnäs" (så undertecknades alla protestskrivelser).

Våren 1968 avvecklades sågverket. Några av arbetarna har förtidspensionerats, en del har fått arbete i Kalix. Men man bor fortfarande kvar, och man har lärt en hel del av den långa kampen. Och man har inte gett upp helt...

Varje år, i många år, spelades här en nyårsrevy som båtskärsnäsarna skrev själva. I dag står det pingisbord i samlingslokalen, och några ungdomar spelar pingis där. Under den stora klockan, som tagits ned från sågverket och satts upp här. Den går.

F. v.: Nanna Helin och Dan Haglund samt Gerda Hult vid kaffebordet. De två följande bilderna: två eldsjälur i Båtskärsnäs: Nanna och Eskil Helin. Sista bilderna, Exteriör och interiör från Båtskärsnäs Folkets Hus.

MALMBERGET

"Man skulle behöva komma ut"

Karin Nilsson är en ensamstående mor med en tvåårig son. Hon har jobbat i en charkbutik i Gällivare i 16 år, som charkbiträde i köket, men den KF-ägda butiken lades ned 1968. Där arbetade 75 människor, många av dem kvinnor. Karins lön låg på ungefär 2.000 kr i månaden. Hon bor i en modern tvåa, men möblerna är få.

— Sen fick jag gå och stämpla. Jag har bara jobbat en månad sen dess, i somras. Då märkte jag hur nyttigt det var att komma ut igen. Det var som en avkoppling. Annars går jag ju här med pojken, han är ganska sjuklig.

Jag går på arbetsförmedlingen flera gånger i veckan men jag får inget jobb. Utan mina bröder skulle jag inte klara mig. Till hyran får jag 240 kr i månaden från det sociala, men det måste jag gå upp och be om varje månad.

Värsta är väl att man aldrig kommer ut. När gång kan jag lämna pojken hos mamma. Leksolan, om man skulle få in honom, kostar 100 kr i terminen. Det finns två daghem, men bara 30 platser, i Kiruna. Visst skulle man behöva komma ut och koppla av.

"De unga tar inte såna jobb"

Aina och Karl Lorens Elimäa bor i en villa i Malmberget. De har 11 barn, fem av dem är gifta. Tre flickor bor i Örebro, Norrköping och Nyköping, sönerna Kurt och Sven Olof är byggnadsarbetare respektive transportchef på lastbilscentralen i Malmberget. Sex av barnen bor fortfarande hemma.

Egentligen kommer vi hit för att träffa en av döttrarna, som i våras slutade skolan efter att ha gått handels-kamerala linjen. Hon har anmält sig till arbetsförmedlingen och sökt jobb söderöver, men ännu inte fått något. Nu hjälper hon till att sköta syskonen. Men hon vill inte ställa upp, och Aina Elimäa menar att det inte heller är nödvändigt.

— Hon gör ju nytta här, och tack vare att hon jobbar hemma kan jag gå ut. Jag städar mellan åtta och två, kontorslokaler, och får 10:05 i timmen. Jag har arbetat från och till i alla år, och alltid haft jättelätt att få jobb. Men de unga tar ju inte såna jobb, städning och sånt. De har ju fått utbildning. För min del skulle jag gärna flytta söderöver. Jag tycker det är fint där.

Karl Lorens Elimäa var tidigare skogsarbetare i Korpilombolo och kom 1948 till Malmberget. Nu arbetar han som labbarbetare, provtagare, i gruvan. Det är ett lätt jobb, säger han. Efter strejken har hans lönevillkor blivit bättre.

— Det betydde nog en tusen kronor för min del, 2.800 har jag nu. Strejken innebar en hel del, tror jag. De har börjat lyssna till oss. Disciplinen har blivit bättre. Det kan tänkas att kontoret flyttar till Kiruna — underhandlingar pågår. Facket jobbar bra också, och skyddsombuden går gruvronden två gånger i månaden. Jag har nog en känsla av att det lönar sig att tala med dem.

Överst: Aina Elimäa. I mitten: Karin Nilsson med sin pojke. Längst ner: Siv Lundgren. På motstående sida: Karin Åslin.

Jag tror inte vi behöver vara oroliga att malmen tar slut. Men nog märker man på olika sätt att det statliga saboteras. Den gamla stammen sitter kvar i ledningen och det ska bevisas att socialisering inte är bra. Man och man emellan talar vi om det dagligen, men vi tror nog att det är bäst att gå den fackliga vägen och ha en enhetsfront. Vi arbetar ju tillsammans och då borde vi rösta tillsammans.

"Man blir så förbannad"

Siv Lundgren arbetar på Norrskensflammans expedition och är aktiv SKV-ordförande, med kontakter med de unga FNL-arna. Hon berättar om sin dotter, som kommit upp från Stockholm med en liten dotter. Hon fick löfte om jobb och daghemsp plats åt flickan, men sedan fick hon inte jobbet och ströks från daghemsp platsen. Hon har mycket att berätta om egendomliga byggprojekt i Malmberget, om nästan nybyggda hus och skolor som ska rivas för att malmådern ska följas in under berget. Argast är hon på skrytbygget nere i stugbyn vid Dundret:

— Där ska de nu bygga bastubad för hundratusentals kronor, när det inte finns daghemsp platser.

Jag är suppleant i socialnämnden och då får man insyn i så mycket missförhållanden. Arbetslösheten bland ungdomen är något hemskt. Ibland får jag för mig att man skickar den ena kategorin söderut, den andra sätter man på anstalter. Kvinnorna har det svårt också. När det finns en plats är det hundratal som söker. Vilka jobb som helst. Det är den dolda arbetslösheten också. Förra månaden stämplade 80 kvinnor här, men det är många fler det gäller.

Vilka jobb som de erbjuds? Hit kommer ett danskt städbolag, där kvinnorna kan få jobba. De är husmödrar och gör det ordentligt. Men det tjänar bara städbolaget på. De har normer för städningen, men husmödrarna kan inte

med att städa så snabbt och slarvigt.

Kanske blir det bättre när det nya sjukhuset i Gällivare med 700 platser byggs ut. Där kommer det att behövas kvinnlig personal.

"Jag är rädd för att kvinnorna tar vad de får"

Karin Åslin är socialassistent i Gällivare:

— Jag tycker inte om det här tjattret om arbetstillfällen för kvinnor. Det är nämligen så att kvinnornas s. k. arbetslöshet har de sig själva att skylla för. De var inte så angelägna förr. Det beror inte på att de är dummare eller sämre utbildade. Men de var av den åsikten att om en kvinna inte sköter om män, barn och skåphyllor så är hon ingen duglig kvinna. De är fostrade till att inte ha några jobb. Det är vad kvinnor har fått lära sig i generationer. Även de som är yngre än jag, även de unga, har fått samma fostran.

Det är visst Oscar Wilde som säger att det tar tre generationer att göra en gentleman. Jag skulle vilja säga att det fordras tre generationer att göra en yrkeskvinna. Kvinnorna släpar med sig så mycket hemifrån. När de kommer ut i sina yrken, och gifter sig, fordrar de ändå av sig själva att de ska sköta hem och jobb lika perfekt. På sin höjd köper de konserver och lämnar bort tvätten.

Jag har tre pojkar. Jag måste säga att sen de fyllt 17—18 år har jag aldrig behövt tvätta kyllarnas kalsonger. Det gör flickorna deras.

Vad jag är rädd för är att kvinnorna tar vad dom kan få. Då blir det låglöneindustrier. Kvinnorna skulle tacka nej till specialjobb för kvinnor.

Men jag tror det är bra med omskolningen. Kvinnorna måste ut i arbetslivet. Jag brukar säga till flickorna. Sök till svetsare och bilmekaniker, till grovarbetare. Det är goda löner.

Nej, jag har svårt att ta det här talet om kvinnoarbetslösheten på allvar. Nu börjar det bli lite knappt ekonomiskt. Då vaknar kvinnorna till. Men förut har de inte brytt sig om det.

Jag har rest mycket i byarna. Vilket kvinnoöverskott — överallt hemmadöttrar som serverar kaffe. Flickorna som stannar hemma och söker jobb — de är inte arbetslösa. Men grabbarna har skolats. Och de unga tjejerna är så pass vakna att de organiserar sig. —

Innan vi lämnar Malmberget ser vi "Den saktmodiga revolutionen" i ABF-huset. Det är ett beställningsarbete av Svante Foerster och är väl socialdemokratis svar på NJA-teatern. Den har tagit upp den politiska teaterns grepp med korta, revyliknande scener och spel mot publiken. Den turnerar i samma orter där tidigare NJA-teatern varit. Och den vill få igång en diskussion med publiken efteråt.

Kanske går problematiken — jobbarnas avoghet mot utlänningar, scener ur den stockholmska tunnelbanan — inte hem. Eller man ids inte. Det får räcka med att Svante Foerster har åtagit sig det här uppdraget; publiken har ingen lust att medverka.

Som exempel på gruvsamhällets snabba expansion kan nämnas att när Kiruna 1909 blev municipalsamhälle bodde här ca 6.600 personer, när vi fick stadsrättigheter 1948 var invånarantalet i Kiruna C drygt 11.000, och sedan dess har befolkningen fördubblats. Resten av de 131 kvadrattmil som gör Kiruna till världens största stad blir, på grund av bristande utkomstmöjligheter, allt glesare befolkade. Undantaget är Svappavaara, där LKAB under 60-talet igångsatt järnmalmsbrytning. Samerna, de ursprungliga invånarna inom kirunaområdet, assimileras mer och mer i samhället och är numera verksamma inom praktiskt taget alla yrken — endast en liten del av dem ägnar sig åt renskötsel.

Ur "Information från Kirunas fritids- och kulturnämnd".

KIRUNA

"Valmöjligheterna måste finnas — men vi vill inte ha tvångsarbete"

På stationen i Kiruna möter oss Agnes Stålnacke och Lisa Lundgren. Agnes är sekreterare i SKV, Lisa Lundgren har varit det tidigare. De är litet bekymrade. De eldsjälur som tidigare höll liv i föreningen har flyttat från Kiruna och verksamheten har stagnerat. På senaste mötet, en surströmmingsskiva, kom bara tolv av de 101 medlemmarna. Många av dem är gamla och det kommer just inga unga till.

I Agnes trevliga våning talar vi om situationen. Strejken var en kraftansträngning, där också kvinnorna engagerade sig hårt. Kanske tog man ut sig då. Man har fått det bättre, och man har möjligheter till ett fritidsliv i naturen som ter sig mer lockande än föreningsmöten. Lisa talar om sommarstugan i Älvsbyn som ett paradys på jorden; dit far hon och familjen varje veckända, trots de 40 milen. Barnen är vuxna nu, så egentligen har man mer tid. "Kanske har man blivit bekvämare av sig", säger Lisa.

Vi talar också om kvinnornas situation. Agnes och Lisa vill inte se sig som representativa, men har ändå mycket att berätta om sina egna liv och den allmänna situationen: Agnes har arbetat extra

på lasarettet, men har svårt att få jobb med bara folkskola och några kurser i grunden. Lisa jobbade ett år, för sex år sen, på Norrskensflamman, men tyckte det var besvärligt med dubbelarbetet när barnen var små och valde själv att åter stanna hemma.

— Om man utannonserar en plats är det vansinnigt många som söker — till ett långtidsvikariat kan 42 kvinnor söka, säger Agnes.

— Det här med yrkesarbetande kvinnor har blivit modernt. Tidigare hade gruvarbetarhustrurna ingen tanke på att jobba — nu ska alla kvinnor ut. Nu kommer det från högsta ort: kvinnorna

ska ut i produktionen. Alla ska jobba och ta in skatt.

Men karlarna vill nog helst ha fruarna hemma, de bromsar. Och inte kan man just begära att man ska belasta dem med hemarbete, de har ju ett tungt arbete under jord och behöver vila när de kommer hem efter skiftet.

Det har inget arbete funnits heller. Och inte är det väl någon större idé, ekonomiskt, att jobba nu heller.

Ändå är det här kravet självklart. Alla skall få arbeta som vill. Nu finns inte den valmöjligheten. Men det ska inte vara tvångsarbete.

— Vad skulle det vara för sorts arbete för kvinnorna här?

— Det kan vi inte svara på. Det måste vara experternas sak. Förelägsindustrier kanske.

Lisa Lundgren och Agnes Stålnacke säger adjö på Kiruna järnvägsstation. Motstående sida: Laura Tiuhonen i Konsums charkutenifabrik.

236 föreningar, två daghem, en ungdomsgård

Det är svårt för de unga också. Agnes son ligger i lumpen, hennes dotter jobbar på sjukhus i Stockholm. Kanske får sonen plats i Pakistan eller på Grönland sen. Lisas söner studerar. De har inga större förhoppningar om att ungdomarna ska kunna stanna i Norrland. Själva vill de inte flytta:

— Man har ju sina rötter här. Här har man stugan, här kan man jaga och fiska fritt.

— När jag kommer till Stockholm vill jag därifrån så fort som möjligt. Det är ju vansinnigt att vandra under jorden i tunnelbanan.

Vi resonerar om vad man kan göra. Ungdomen här är ganska aktiv. Det finns en FNL-grupp. Fina skolor men bara en ungdomsgård, två daghem. Mängder av föreningar: 236 stycken på ca 30.000 invånare. 56 av dem berör idrott. Idrottsanläggningarna är storslagna, både idrottshallen, badhuset och möjligheterna till tävlingsidrott. Men sedan? Hur ska ungdomen kunna leva kvar här?

Vi talar lite om Norrlandsproblemen. Jag lovar att skicka upp de böcker jag läst. Kanske kunde man få igång en studiecirkel?

"Inom länet finns en utbredd uppfattning att det finns mer att verkställa för vidareförädling av skogens produkter... erfarenheterna hittills ger bevis för att den utveckling som nu pågår slår ut allt fler löntagare från arbetsmarknaden... Huvudkontoren för de statliga företagen LKAB, ASSI, Domänverket och Vattenfallstyrelsen bör placeras i Norrbotten... Norrbotten bör kunna bli en försöksregion för nya principer för teletaxor, sjötransport- och persontransportavgifter inom SJ och flyget... Folkmängden får inte tillåtas minska ytterligare... snabbt måste 3.000 nya arbetstillfällen skapas... Öppnandet av ett statligt tryckeriföretag och produktion av sjukvårdsmaterial, liksom produktion för datateknik, bör kunna realiseras... Regeringen och länsmyndigheterna måste slå in på nya vägar... Hårda styrmedel (måste) skapas innan ännu större skador skett. Ett sådant medel är införande av etableringskontroll. Huvuddelen av industrialiseringen av Norrbotten måste staten svara för, i enlighet med var folkopinionen länge krävt."

Ur Förslag och synpunkter till Länsprogram 70 av Vänsterpartiet Kommunisterna, Norrbottensdistriktet.

"De medelålders kvinnorna är bra arbetskraft. De är stabila"

När vi träffas dagen därpå är Agnes och Lisa lite bekymrade. De tycker inte att jag har träffat de rätta människorna i Kiruna. Vi åker till Konsums charkfabrik i industriområdet. Det är en kvinnoindustri, med ett tjugotal kvinnor som arbetar på styckningscentralen från 6 på morgonen till 15.15. Här expedieras kött till hela Kiruna-regionen. Karl Wäppling är chef:

— Kvinnorna är mer energiska än karlarna. De tar inte så många pauser. Och bäst är de medelålders.

ders. De är stabila. På somrarna har vi ungdomar, men de är ingenting att bygga på. De har fått bättre utbildning, de flyttar.

Jag kan visa lönelistorna. Som lägst tjänar en kvinna här 10:20 i timmen, genomsnittssackordet ligger vid 11—12 kr. Inte är det svårt att få folk heller, det är mycket lätt att få extrapersonal.

"Kvinnor ska arbeta"

Laura Tiihonen, som arbetar med styckning och paketering, är änka med två vuxna barn. På sin fritid fiskar och jagar hon; hon är också aktiv vpk-are.

— Ja, jag tycker kvinnor ska arbeta. För min del var det också så att jag var tvungen. Jag är ju änka och har två barn. Men jag tycker det är bra också. Jag bestämmer över mig själv, jag vet att jag kan det här jobbet. Det ger en annan fostran och disciplin.

Kerstin Määttä är 33 och har tre pojkar i åldern 13, 12, 11. Hennes ackord ligger på 10:20:

— Jo, men jag är nöjd ändå. Jag vet att det rätt snart blir bättre. Jag har bara varit här i tre månader. När jag togs ut var det ett femtital som sökte. Jag tror det var åldern som avgjorde. Fast det är klart, det är knappt. Jag får ju ett bidrag från min make också, 512 kr i månaden. Men visst måste man snåla. När vi är

Kerstin Määttä

lediga far vi upp till fjällen, till Vittangi, där jag har släktingar.

Folke Färnström är chef för Konsumbageriet vägg i vägg. Han

"I Norrbotten måste människorna själva ta upp kampen mot regeringspolitiken och tvinga fram bärkraftigt industrier byggda på de norrbottenska råvarorna. Det gäller att själv ta kontrollen över regionens resurser. Det arbetande folket i ett län med så stor del av den svenska produktionen behöver inte sakna påtryckningsmedel. De som har arbete måste solidarisera sig med dem som saknar jobb. Annars är det deras tur snart."

Ur Koloni i Norr av Lennart Lundmark.

har många kvinnliga anställda, men söker också män, för det tyngre arbetet. I stort sett är han nöjd med den kvinnliga arbetskraften. De är energiska. Möjligen märks deras fackföreningsovana — de har en benägenhet att gå direkt till chefen med sitt missnöje. Han har hört talas om kvinnornas försök att komma in på LKAB:

— Men karlarna är inte glada över att kvinnorna kommer. De menar att kvinnorna tar reträttjobben.

Sven Olof Andersson är di-

striktchef vid städningsbolaget ASAB, som har 7.000 anställda över hela landet efter i stort sett samma principer som tillämpas här uppe. Han bär ansvaret för bologsstädningen "norr om polcirkeln". Det finns två platskontor, i Kiruna och Malmberget, samt arbetsledare i Svappavaara och Vittåfors. Han har ca 150 anställda damer — "tanter" vill han gärna säga, men ändrar sig — och det är kontor och matsalar som städas. Varje dam får ett städområde; till större städningar ställs maskinutrustning till förfogande.

"Facket är botten"

Vi var tvungna att lämna Kiruna. Men Lisa och Agnes fortsatte intervjuandet. De uppsökte två av ASAB:s städerskor på arbetsplatsen och frågade om deras arbetsförhållanden. Intervjuerna följer här nedan.

Lisa skriver också i sitt brev:

"Känner Du till barnbespinningspersonalens anställningsvillkor? Fick just höra att dom har högst speciella anställningsförhållanden, och dom är väl lika över hela landet? De anställs på hösten för nio månader framåt och betalar sin arbetslöshetskassa och fackföreningsavgift men är ej berättigad till ersättning från arbetslöshetskassan, då anställningen upphör på våren. Såna förhållanden får man väl förmoda inte förekommer någonstans på den manliga sidan."

Annie Stålnacke arbetade tidigare som busstäderska åt Kiruna Trafik, där hon hade skiftgång för- och eftermiddag. Hon var tvungen att sluta på läkares or-

dination, man trodde att hennes rygg inte skulle stoppa för sådant arbete. Efter ett års sjukskrivning fick hon börja arbeta igen, då man upptäckt att hennes "onda" inte satt i ryggen. När hon blev sjukskriven erbjöds hon omskolning till lättare arbete (kontorsel. liknande). Men detta tackade hon nej till, då hon inte kunde tänka sig att ha ett stillasittande arbete med lång arbetstid (09—17.00). Fördelen med arbetet hos ASAB är just att det är ett rörligt arbete med bra arbetstid. Är inte bunden av stämpelur utan kan komma och utföra arbetet då det passar henne själv bäst. Det är också bra när man har ett hem att sköta samtidigt, det går bra att kombinera.

Liksom Elsa Stålnacke tycker hon att "facket" var botten, som hon uttryckte det. Likaså tyckte hon det borde finnas mer arbete att välja på. Själv skulle hon kunna tänka sig att utföra tyngre arbete i t. ex. en industri, men åter-

kom till detta med arbetstiden, som var så fördelaktig i hennes nuvarande arbete. Hon ville inte ha längre arbetstid.

Annie Stålnacke är gift och har en dotter som är 18 år. Hon har tänkt få utbilda sig till förskolelärare eller barnsköterska. För att komma in på förskoleseminariet krävs dock en praktikanttid med spädbarnsvård som hon tyvärr inte lyckats skaffa sig än. Hon har praktiserat ett tag på barndaghemmet här. Hon kan inte heller få börja på seminariet före hon fyllt 19 år, och f. n. går hon på Kiruna Praktiska Ungdomsskola, en sömnadskurs, i väntan på annat. Lyckas hennes planer blir det ju att utbilda sig i Luleå eller Umeå och sedan blir det väl att flytta söderut eftersom hon inte räknar med att kunna få arbete här, även om det vore vad man helst skulle önska.

Elsa Stålnacke har arbetat hos ASAB sedan 1966, då företaget

"De är snälla, bussiga, bra och duktiga"

— De är lättare att jobba med än karlarna. Tanterna är snälla, bussiga, bra och duktiga. Man behöver inte övervaka dom. Men det märks förstås att de är fackligt ovana och inte riktigt vet gången när det gäller anmärkningar och sånt. Det vore faktiskt bra om fler organiserade sig. De flesta av dem är hemmafruar. Vi har ingen svårighet att få arbetskraft. Just nu har vi ett tiotal på väntelistan.

Lönemässigt följer vi kollektivavtalet, med en genomsnittslön på 10 kr, lägst 9:40. Man kan tjäna upp till 19 kr i timmen — men det är förstås ovanligt.

övertog LKAB-städningen. Det innebar då en sänkning av lönen från 5:25/tim. till 4:30/tim. Nu är timlönen 8:06 enligt det nya avtalet (före det låg timlönen på 7:22). Till det kommer ett beting, så hon kan komma upp till drygt 10 kr/tim.

Hennes arbete består i att vas-ka golv och dammtorka i ungkarlsbaracker (LKAB:s). Varannan måndag skall sängkläder vädras och mattor en gång i månaden. Arbetet skall utföras mellan kl. 06—16.00. Hon är anställd för 7,1 tim. (7 tim. och 6 minuter) per dag, och kan utföra arbetet när det passar henne bäst under ovan angivna tid. Hon tyckte det var fördelaktigt med beting, för då kunde hon gå när hon var klar med arbetet. Hon tycker att förhållandena blivit bättre nu och att nuvarande platschef är mån om personalen. Samarbetet är också bra. Hon är fackligt organiserad i Fastighets avd. 105, men var be-

sviken på fackföreningen, tycker inte att dom gör nånting. T. ex. var det ett år sedan det varit något möte, men avgiften skall betalas med 42 kr i månaden, och det ansåg hon vara hemskt mycket. (Hon var inte säker på vad som ingick i denna avgift.) När man stött på om möte har man blivit avfärdad med att det skall bli när nya avtalet är klart, och nu är det ju klart, men något möte har det då inte blivit än.

Elsa Stålnacke är gift och har tre barn, varav den yngste, en pojke på 18 år, går hemma utan arbete. Han har sökt arbete både här och söderut men det börjar bli svårt med jobb söderut nu också. Helst skulle hon se att han fått ett arbete på platsen, åtminstone första tiden, tills han vant sig vid att arbeta. Han vill inte gå i skolan utan vill ha ett praktiskt arbete. Det vore bra om det funnits en industri här, så att det blir mer arbeten. Både för kvinnor och

ungdom. Som det nu är finns det ju inte så mycket att välja på, man får vara glad att ha nåt jobb alls. När man kommit upp i åren blir det sånt här jobb man kan få, men det skulle finnas mer att välja på.

Som jämförelse städerskelöner emellan har vi hämtat in uppgifter på byggstädskornas löner.

Där är timlönen 10:55 för ej fast personal och 12:69 för fast anställd. Som fast anställd räknas man om man arbetat 15 dagar i följd åt samma byggnadsfirma. Veckolön tillämpas för fast anställda och är 368 kr.

(Timlönen är 9:20 med ett minsta tillägg av 2:85 plus ett särskilt tillägg för Kiruna med 64 öre = 12:69.)

Avdrag på veckolön får inte göras även om det skulle råka vara söndag mitt i veckan.

Agnes Stålnacke och
Lisa Lundgren

Konsumstrejk i går snabba förhandlingar

— KOLARN HENRIKSSON —
Onsdag 3/11-71

rensommelse.
är den nya prislistan sattes in för en tid se-
så visade det sej emellertid att den var så då-
ott det nya avtalet i realiteten innebar en klar
sänkning.
En bild hör, att den i
Kiruna-fabrikerna är täml
n av förklaringsarna till
na komma upp till en
st efter riksprislistan, sögsförmiddagen och där hade man en överläggning med den fackliga kontaktmannen,
abteker med betydligt nre man från höger, innan arbetet återupptogs.
går morse vid 9-tiden i
ryrta arbetet. Dom an
stledningen i Luleå
na upp. Man krävde
z.

— Vi sitter till dess parterna har slagit sej ned
vid förhandlingsbordet, deklarerade dom strejkan-
de mycket bestämt.
Företars ledning

Jämförelse efter sittstrejk

Tolv anställda — dom flesta kvinnor — genomförde på
tisdagsförmiddagen en närmare två timmar lång sitt-
strejk i Kiruna-centralen på KF:s produktionsan-

Sittstrejkade för högre lön

— Av Tommy Keisu —
(Kiruna Kiruren) En spontan sittstrejk drabbade på tisdagsförmiddagen Konsums
Charkuteri i Kiruna. Det var tolv charkuterister som strejkade mot den dåliga betalningen
och de gamla arbetarekap som finns till hands. Kravet var att man skulle få 15 kronor
i timmen samt månadslön. För närvarande har man en fast timpenning på 9:48 och ett
ackord som gör att de flesta tjänar omkring 12 kronor i timmen.

En av de anställda säger till
Kiruren:
— Vi hade på förhand bestämt
oss för strejk. Den var också till-
räckande. När ombudsmannen fråg

aleå och KF:s dispo-
ronborg, Luleå.
n på kvällen nåddes
se och stridigheterna
sas.
tt är sedan förekom
sittstrejk på samma

Sittstrejk vid Konsums charkuterifabrik 2 november 1971.

Vi kräver:

Ökad självbestämmanderätt åt småkommunerna

Insyn och inflytande i företag som drivs med kommunala medel

Skärpt kontroll av de AMS-understödda företagen

Stoppa sjukhusnedläggningarna

Utredning om baggbölarföretagens framfart i glesbygden

Stöd åt svensk konfektionsindustri istället för beställningar till utlandet

Bilden ur "Varför avfolkas glesbygden?"

Vill Du läsa mer om Norrland?

Här är några bra böcker att börja med (som samtliga bör finnas i bokhandeln):

Ottar Brox: Centralbyråkraterna och glesbygden, Prisma.

Åke Daun: Upp till kamp i Båtskärsnäs. Prisma.

Gunnar Balgård: Angår det Sverige om Norrland finns? PAN.

Varför avfolkas glesbygden? Ordfront nr 12.

Macke Nilsson: Sveket mot Norrland. Prisma.

H Henschen, G Ohrlander, O Tjernberg: NJA. Cavefors.

Norrbotten av teatergruppen bakom pjäsen om Norrbotten. Gidlunds.

Lennart Lundmark: Koloni i Norr. Gidlunds.

Detta djävla Norrland. Författarförlaget.

Övrig litteratur:

Viktiga VPK-motioner vid 1971 års riksdag. Kan beställas från VPK. Länsplanering 67. Om lokaliseringspolitikens målsättning. BD-information. Kvinnorna och arbetsmarknaden. AMS.

Använd räntorna från ATP-fonderna - 3500 milj. kr! - till statliga basindustrier i avfolkningsbygden

IDEALYRKET

Ska bli sjuksyster jag, tralala
Syster är säkert tjugigt att va
Jag skall glittra och le
som en strålande fe
mm det ska lilla jag tralala
tralala tralala tralala

Synd att mössa inte är okej
Mössa skulle nog klä lilla mej
Bara brosch verkar trist
Det ska va nånting visst
med en utbildad tjej, eller va
tycker jag tralala tralala

Gå elev är nog pyton till knog
Teori tycker jag verkar nog
Inte ska en elev
tvätta gummornas skrev
det är biträdets jobb tycker jag
det är sånt som dom ska, eller va?

Lavemang är nog äckligt att ge
Cancer, syfilis och gonorré
diarré, blod och var
patienterna har
Rena snuskjobbet va, tycker jag
passar bättre för biträdena

Tänk när utbildningen sen är klar
vilket vansinnigt ansvar man har,
Dela ut medicin
vara prydlig och fin
ändå fast som en mur eller hur
ska man va tycker jag tralala

Doktorn märker hur säker jag är
Och en dag är han allvarligt kär
Skymtar hud, brun och len,
ovan knästrumpeben
och en dag är han där, eller va
tror nog jag tralala tralala

Jag får sluta mitt yrke så klart
I vår villa ska vi ha det rart
Ett par barn vill jag ha
Och en barnflicka va
som är stadig och bra ska jag ha
Det blir bra tycker jag tralala

Kanske gillar jag inte allt fläng
på ett sjukhus. Blir nog mannekäng
Eller fotomodell
Alltid finns det nån snäll
miljonär jag kan ta, tror nog jag
Och sen sticker vi till USA

Texterna på den här sidan är hämtade från en skiva med sånger om kvinnan som utkommer i början på december (skivbolag MNW). De är egentligen skrivna för ett sångspel om kvinnan som Suzanne Osten och Louise Waldén håller på att sätta samman och som ska ha "premiär" i vår. "Idealyrket" är skriven av Sonja Åkesson, "Kvinnorna i hagen" av Louise Waldén, "Sommarens sista krusbär" av Suzanne Osten och "Vi är många" av Wava Stürmer.

KVINNORNA I HAGEN

En kväll i Karlskoga man ska nominera
namnen för valet i höst
Det skiter jag i, tyckte flera
jag struntar att lägga min röst
Refr:
Inget särskilt man visste ju ruljangsen
felet var att kvinnorna tog chansen

För kvinnsen var där, ja dom dominera
— tjejnamn i toppen på varje lista —
så fick man rasht konstruera
ett möte som karlar bevista

Refr:
Varför kallas det kupp när somliga gör'et
men strategi när andra står för'et

Så går man till val med riktiga namn
— karlar för hela slanten —
valet är säkert i hamn
men inget blir kvar åt tanten
Refr: Varför kallas det kupp . . .

Sen hände det ruskiga
i Norge hösten 71
att kvinnorna var nog snuskiga
att kuppa fram sin rätt
Refr: Inget särskilt, man visste . . .

Så nu måste man ändra på lagen
för vart skulle det ta vägen
om kvinnorna blev herrarna i hagen
och männen hamna i underlägen
Refr: Varför kallas det kupp . . .

Kvinnorna är, det är mindre känt
en mäktig minoritet
på faktiskt 51 procent
det kan vara bra att du vet

SOMMARENS SISTA KRUSBÄR

Sommarens sista krusbär
ge dom till mej
när hösten kommer
reser jag från dej

Det var en fin sommar
men min sista
som hemmafru
jag ger fan i det trista
liv som jag haft
jag vill gå nu

Sommarens sista krusbär
behåll dom själv
när hösten kommer
gör sylt av dom

SÅNGER OM KVINNOR

VI ÄR MÅNGA

Vi är många
vi är hälften
av alla människor i den här stan
ja, hälften av alla som finns
är kvinns

Men om vi bara är en och en
i våra hemmaceller
då är vi inte många
och inte starka heller

Ty om vi gömmer bort oss
i var sin liten cell
då kan vi inget göra
och fort nog blir det kväll

Men om vi stiger ut
och känner efter hur det känns
att vara väldigt många
som har det likadant

då verkar det mycket bättre
det känns nästan som ett hopp
att någonting går att ändra på
att man faktiskt kan säga stopp

Vi är många
Vi är hälften
av alla människor i den här stan
ja, hälften av alla som finns
är kvinns

Om kvinnans frigörelse

Känselspröten rör sig i vinden. Vart blåser det? Var är vinden inne? Vietnam och FNL? Nej, det är uttjatat. Allaktivitet? Flera är gammalt. Byalag? Njaa. Vänstern? Nej, fy fan. Men tjejerna då? Womens Lib — Kvinnornas befrielsefront. Skitbra. Tjejer säljer. BH-löst, busvisslingsaktioner, nedskjutna män, lesbiska kollektiv, nakenläger. Bra rubriker. Teorierna och analysen behöver vi inte bry oss om. Vi satsar på manshatet. Det tänder bättre. Och så slipper vi politisera.

Överallt hittar man reportage, artiklar, intervjuer, kåserier, skämtteckningar etc. om den nya kvinnorörelsen. Ibland blir det alldeles fel, som när Aftonbladet gör en söndagsbilaga för KVIN-NOR med reportage om kvinnor som lyckats i manssamhället, en lycklig förortsfrus dag, utvikiningspojkar men inte ett ord om daghem, abort eller den kvinnliga arbetslösheten och med de lågavlönade kvinnorna inpressade i en liten faktaruta. Eller när Femina gör en tidning om mannen som sexobjekt och därmed bara tar över herrtidningarnas fördomar. Ibland blir det riktigt bra, som när Eva Moberg skriver i Vi.

Många nya kvinnokrav

Massmedias uppvaktning är på gott och ont. På gott därför att det trots allt sprider budskapet om kvinnans frigörelse, får många kvinnor att ifrågasätta sina roller och ställa krav. Trots att lågkonjunkturen stryper daghems-

byggandet och barntillsynssatsningen och helst ser kvinnan blekna in i hemmen igen. På ont därför att budskapet nästan alltid är förvanskat, upphängt på ett nyhets- eller sensationsvärde. De kvinnor som i decennier kämpat för kvinnosaken är inte hälften så intressanta som några nakna tjejer på en ö i Danmark. Kraven, teorierna och analysen är helt ointressanta i förhållande till en bra bild eller en smaskig aktion.

På nästan bara gott är däremot den rad böcker som kommit ut, förlagekonomiskt "motiverade" bl. a. av det nya intresset för kvinnosaken. Det senaste året har fler "kvinnoböcker" publicerats än på många år. Och det mest glädjande är att en stor del av dem är rätt tunga, seriösa skrifter om kvinnan, inte bara snabbt nedskrivna rapportböcker. För att börja bland tungviktarna: Gidlunds förlag har startat en imponerande utgivning kvinnolitteratur.

Lenin Om Kvinnans Frigörelse som länge funnits i andra länder, har nu också utgivits i Sverige. Den utkom första gången 1934, till 10-årsminnet av Lenins död, och är en sammanställning av de uttalanden som Lenin gjort i kvinnofrågan i artiklar, föredrag, brev etc. Hans hustru Krupskaja har skrivit inledningen och Clara Zetkin, en av grundarna av Tysklands kommunistiska parti, avslutar boken med några minnesanteckningar. Lenin var väl medveten om kvinnans dubbla förtryck och nödvändigheten av kvinnans frigörelse. Han driver hela tiden tesen att kvinnans kamp mot det kapitalistiskt-patriarkaliska förtrycket är organiskt bunden till proletariats kamp för socialismen. Kvinnans aktiva deltagande i denna kamp är en nödvändig förutsättning för dess framgång samtidigt som ett socialistiskt samhälle är en nödvändig förutsätt-

ning för kvinnans och mannens frigörelse.

Klassiker och andra

Gidlunds har också gett ut en gammal, länge saknad klassiker: *Alexandra Kollontay: Kvinnans ställning i den ekonomiska samhällsutvecklingen*, som senast utkom på svenska 1926. Boken bygger på de berömda föreläsningar som Kollontay höll 1925 vid Sverdlouuniversitetet. Kvinnans ställning bestäms av hennes roll i produktionen, hävdar Kollontay. Utifrån detta tecknar hon kvinnans ställning under urkommunismen, i naturhushållningen, under feodaltiden och ända fram till det storkapitalistiska samhället och i proletariats diktatur. Kvinnan ska inte bedömas efter sin "kvinnliga dygd" utan efter "värdet i det samhällsnyttiga arbete hon utför, värdet av henne som arbetare, som medborgare, tänkare eller kämpe". Margit Palmaer-Waldén har skrivit en efterskrift, där hon bl. a. berättar om personliga möten med Alexandra Kollontay.

Kvinnokamp är en antologi redigerad av Irène Matthis och Dick Urban Vestbro (också Gidlunds). De har samlat de tyngst vägande debattinläggen från USA och England om en socialistisk kvinnorörelse. Bl. a. presenteras Margaret Benstons mycket omdiskuterade artikel *Kvinnofrigörelsens politiska ekonomi* samt Kathy McAfee/Myrna Wood: *Bröd och rosor*, ett viktigt dokument i den amerikanska socialistiska kvinnorörelsen.

Kajsa Ohrlanders 22 timmars arbetsdag (Gidlunds) är mer tveksam som "kvinnobok". Ohrlander menar att man och hustru tillsammans har 22 timmars arbetsdag, om man inkluderar resorna. Liksom tidigare är hon därför skeptisk mot att kvinnan ska förvärvsarbeta, barnen vara på daghem etc. Det är i stället viktigt att

Det senaste året har det kommit ut en lång rad böcker om kvinnan, kvinnans problem och vägar till hennes frigörelse. De anmäls här av Louise Waldén.

När detta skrives har precis tre veckor förflutit sedan resultaten av vår vädjan i förra numret började strömma in. Även om det etappmål vi då ställde upp — att runda 175.000-kronorsstreck i den här redovisningen — inte tillfullo uppnått, så kan ni vara ganska säkra på att när ni läser det här har det redan skett. (Det tar nämligen tid att framställa tidningen också.) Tack ska ni ha!

Just nu — i månadsskiftet oktober—november — har vi besök av tre kvinnor från Nordvietnam. Därom kan ni läsa på annan plats i tidningen. När de om några dagar lämnar oss tar de med sig en hälsning hem från alla dem som trofast söker stödja Vietnams folk i dess kamp för ett oberoende och enat Vietnam.

Så till redovisningen:

Transport 169.029: 97			
Gertrud Pettersson, Bromma, "Till Gustav Johanssons minne"	10: —	Erik Johansson, Mölndal	10: —
Ina o. Holger Eriksson, Bromma, "Till Gustav Johanssons minne"	30: —	Irma Gustafsson, Vaxholm	10: —
Sonja Beckman, Bromma, "Till Gustav Johanssons minne"	10: —	Eira Andersson, Ålta	10: —
Tyra Westerlund, Farsta, "Till Gustav Johanssons minne"	20: —	Brita Åkerman, Stocksund	25: —
E. Carlsson, Dädesjö, Braås	10: —	Eva Karlsson, Halmstad	15: —
Greta Englund, Skärholmen	50: —	Karin Eklundh, Vällingby	10: —
Carl o. Edith Wennsten, Uddevalla, "Till Hjalmar Johanssons minne"	50: —	Elsa Berglund, Solna	25: —
Anna-Greta Svensson, Annerstad	50: —	Årsta SKV-avd., Stockholm	382: 93
Dolores Greiff, Österbymo	50: —	Bjurslätt SKV-avd., Göteborg	150: —
Ingeborg Gjerss, Stockholm	50: —	Sonja Granberg, Luleå	15: —
Torborg Wallström, Lidingö	10: —	Valborg Vesterlund, Älvsbyn	20: —
Gunni Rosdahl, Helsingborg	20: —	Sonia Andersson, Hägersten	10: —
Margaretha Olsson, Stockholm	10: —	Alice Wiklund, Hägersten	50: —
Hulda Nilsson, Luleå	12: —	Aune Mukka, Nikkala	20: —
Viola Harnell, Älvsjö	20: —	Linnea Mård, Stockholm	15: —
Margit Unestad, Bromma	10: —	Agneta Cloarec, Bromma	25: —
Ester Fridh, Bromma	5: —	Olga Wikdahl, Kiruna	15: —
Signe Svensson, Forsa	5: —	Eivor Sandström, Bromma	50: —
Nancy Strömberg, Malmberget	10: —	Berta Johansson, Borås	10: —
Gm. Mia Emsheimer, Stockholm, bössinsaml.	1.131: —	Vilhelm Borg, Göteborg	25: —
Anny Ohman, Porjus	150: —	Hilda Wiberg, Johanneshov	20: —
Hildur Lönnström, Porjus	50: —	Ebba Johansson, Sundbyberg	15: —
Gustav Fröbom, Porjus	100: —	Mia Westerberg, Falun	20: —
Gunilla Bradley, Lidingö	20: —	Karin Björk, Solna	10: —
Anna Heden, Vällingby	10: —	Marta Valinder, V.a. Frölunda	10: —
Astrid Hagelin, Stockholm	10: —	Greta Svahn, Fagervik	15: —
Hildur Sjökvist, Hägersten	50: —	Elisabeth von Heland, Stockholm	10: —
Linnea Johansson, Partille	10: —	Bojan Risberg, Enskede	20: —
Agnes Brix, Luleå	10: —	Aina Berg, Värnamo	10: —
Greta Linderborg, Västerås	25: —	Eric o. Brita Andersson, Göteborg	100: —
Ester Lindqvist, Vingåker	10: —	Siri Pettersson, Kungsör	15: —
Dagmar Wattman, Bromma	50: —	Iris Andersson, Hägersten	25: —
Fanny Persson, Jakobsberg	10: —	Frida Johansson, Båtskärsnäs	75: —
Esther Ekvall, Vällingby	15: —	Margareta Hansson, Sövedalen	25: —
Willy Nordstrand, Porjus	25: —	Karin Thelin, Uppsala	10: —
Birgitta Ahlskog, Tyresö	10: —	Hanna Söderholm, Gunnarsbyn	10: —
Hanna Persson, Stockholm	20: —	Annie Hedin, Hisingers Backa	10: —
Karin Nordlander, Johanneshov	10: —	Dolly Gustafsson, Sövedalen	100: —
Dagmar Ottosson, Vällingby	20: —	Ragnhild Lundén, Åvesta	10: —
		Anna Karlsson, Huddinge	50: —
		Ingrid Boström, Kopparberg	100: —
		Aurora Hammarström, Obbola	25: —
		Ally Lidman, Dångebo	50: —
		Maja Bolling, Göteborg	50: —
		Märta Sjöström	10: —
		Elisabeth Skagerberg, Täby	10: —
		Linnea Jansson, Gävle	10: —
		Anna Pettersson, Huddinge	15: —
		Karin Stark, Vaggeryd	10: —
		Elma Lundgren, Göteborg	10: —
		Ingrid Ask, Malmö	15: —
		Sara Liljeblad, Furulund	25: —
		Astrid Svensson, Mölndal	10: —
		Karin Samuelsson, Göteborg	50: —
		Hilda Danielsson, Ludvika	10: —
		Lars o. Aina Larsson, Eskilstuna	20: —
		Siv Marklund, Piteå	50: —
		Harriet Engman, Göteborg	10: —
		Gunilla Petré, Hisingers Backa	25: —
		Margit Hagberg, Luleå	10: —
		Ester Lindmark, Vännäs	15: —
		Edit Hagman, Olofstorp	20: —
		Karin Gustafsson, Västerås	10: —
		Berit Holtin, Enhörna	20: —
		Oscar Carlström, Värnamo	10: —
		Svea Johansson, Linköping	10: —
		Ida Hultberg, Ludvika	50: —
		Ella Eriksson, Stockholm	25: —
		Storsthms SKV-avd., kollekt vid vietnammöte	212: 35
		Margareta Philipson, Hässleholm	20: —
		Wivi Karlsson, Vällingby	25: —
		Gerda Lundin, Stockholm	10: —
		Gunhild Johansson, Mölndals SKV-avd.	200: —
		Storsthms SKV-distrikt, kollekt	
		Maja Sildén, Örebro	25: —
		Anna-Stina Lindberg, Helsingborg	25: —
		Greta Johansson, Luleå	25: —
		Kristina Barkman, Spånga	25: —
		Uppsala SKV-avd., kollekt vid vietnammöte	270: 40
		Umeå Skärgårds SKV-avd.	100: —
		Västra SKV-avd., Göteborg	35: —
		Märta Andersson, Södertälje	25: —
		Elise Nilsson, Tyresö	10: —
		Maria Jonsson, Solna	15: —
		Anny o. Ingvar Lööf, Eskilstuna	25: —
		Emma Morin, Båtskärsnäs	25: —
		K. Lundmark, Stockholm	25: —
		Anonym givare, Göteborg	25: —

Kronor 174.448: 65

Stöd SKV:s Vietnam- insamling

POSTGIRO 5 13 23 — 4

Box 3021, 161 03 Bromma 3

hemmet finns som en replipunkt för mannen, menar hon. Teorins hållbarhet — eller ohållbarhet — har ältats tillräckligt mycket för att man här ytterligare ska behöva ta upp den.

En klassiker som fortfarande saknas i utgåva är *A. Bebel: Kvinnan i forntiden, nutiden och framtiden*. Den finns emellertid nu i stencilerad kompendieform, utgiven av Grupp 8 och i distribution från Gidlunds (adress: Fack, 100 27 Stockholm 48, pris 5 kr inkl. porto).

Även en mer feministisk litteratur börjar nu komma på sven-

ska. *Maud Hägg/Barbro Werkmäster* har skrivit en "handbok för kvinnor" som de kallar *Frihet — Jämlikhet — SYSTER-SKAP* (Författarförlaget). Medan tonvikten i de tidigare omnämda böckerna legat på det ekonomiska förtrycket koncentrerar Hägg/Werkmäster sig på det ideologiska förtrycket, dvs. mannens förtryck av kvinnan. De visar hur det förtrycket tränger igenom på alla plan och genomsyrar samhället. Men det bästa i boken är de utförliga förslag till handlingsprogram som de avslutar varje kapitel med: tänk efter detta och detta,

så och så kan du göra för att förändra din situation.

Alldeles nyutkommen är *Kate Millett: Sexualpolitiken* (Rabén & Sjögren), en bok som haft en mycket stor betydelse i den nya amerikanska kvinnorörelsen. Millett analyserar på ett intelligent och mycket kunnigt sätt kvinnosynen i böcker av manliga författare, t. ex. D. H. Lawrence, Henry Miller, Norman Mailer och Jean Genet. Även om det är att ta till att som Time Magazine kalla Kate Millett en "Mao Tse-tung i kvinnornas befrielsekamp" är den utan

tvekan en både mycket rolig och mycket nyttig läsning.

Ny är på svenska också *Germaine Greer: Den kvinnliga eunucken* (Norstedts) en av årets stora bestsellers i USA och England. Greers bok är mycket spännande och oroande. Hon menar att kvinnorna i vår civilisation avkönats, blivit "kvinnliga eunucker" med alla för eunucker klassiska kännetecken: passivitet, indolens, fetma, servilitet, självförakt, medan männen uppfostrats till aggressivitet och känslolöshet. Kvinnan måste acceptera sin verkliga natur, sexuellt, intellektuellt och emotionellt, bli "otämjd". Hon måste våga ställa upp på att vara obetald eller lågavlönad arbetskraft. Det är det verkliga hotet mot det bestående samhället.

I andra länder har det naturligtvis också utkommit en hel flod av böcker om och av den nya kvinnorörelsen. För den intresserade kan några nämnas: *Shulamith Firestone: The Dialectic of*

Sex (William Morrow and Co, New York 1970) har kallats "feministernas bibel" och lär f. ö. vara under översättning till svenska. *Sisterhood is Powerful* (Vintage Books, New York 1970) och *Voices from Women's Liberation* (New American Library, New York 1970) är bägge antologier från kvinnorörelsen. Men den verkligt sensationella boken väntar vi fortfarande på: *Simone de Beauvoirs La Deuxième Sexe*, som ännu inte finns på svenska, trots att den utkom första gången 1949. Ryktena går att den är under översättning och att den "snart" kan väntas i svensk utgåva — bara 22 år försenad!

Louise Waldén

**Far
får**

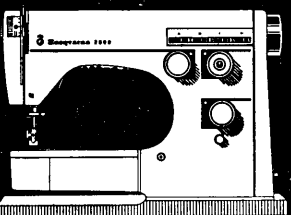
förstås en present som han har glädje av ett helt år och mer till. Ett behändigt uppslagsverk för alla viktiga händelser under 1971 — och dessutom almanack och dagbok för 1972. Aktuell läsning: Film, radio, TV, idrott, årets samhällsdebatter, rymdforskning m.m:

**TIDENS
KALENDER**

**ENDAST
10:-
INKL. MOMS**

**TIDENS
1972 KALENDER**

**Nya
Husqvarna 2000**

**Världens enda
smörj fria
symaskin**

Nya Husqvarna 2000 demonstreras nu över hela landet. Ring mig!

Husqvarna

50 90 25

ARBETAR- KULTURS BOKHÖRNA

har en stor sortering politisk litteratur inte endast på svenska utan även på engelska, tyska, franska och spanska språken. Det lönar sig att göra ett besök. Vi lämnar för övrigt bra student- och studiecirkelrabatt.

Bokhörnan

Kungsgatan 84
112 27 Stockholm
Tel. 50 17 00 - 54 38 82

Friskt och fränt

mot könsdiskriminering
i alla dess former i

NY DAG

och

**Arbetar-
Tidningen**

Utkommer onsdagar och fredagar.
Prenumeration per telefon Ny Dag
08/52 00 95 eller AT 031/12 76 07

Pablo Neruda **CENTO GENERAL**

del 1 och 2 cirkapris per del 20: — inkl moms

Bo Cavefors Bokförlag

VÄLKOMMEN...

**att se alla nya BÖCKERNA
hos**

Sveavägen 41, 111 34 Stockholm
Telefon vx 20 58 80

möbler förmånligt

Exempel:

Möbler för 1.000: —

Ingen handpenning.

Motto: Låga omkostnader.

**RECES
MÖBELLAGER**

Drottninggatan 110

1 tr. ner - ovanf. Tegnérgr.

Måndagar öppet till kl. 20.

KUNGSBROBAREN

Kungsgatan 82

Tel. 50 20 18

REKOMMENDERAS

Nyheter varje vecka

O. L:s Textil

Emågatan 29 — Bagarmossen

Tel. 48 03 47

Länsmansgårdens Tobak

Tel. 54 45 72

Färg på tillvaron

blev det sedan vi valt färg-TV hos

Philip Carlsson Radio o. TV

Husarg 24, Göteborg. Tel. 11 15 86

Alexandra Kollontay

Kvinnans ställning i den
ekonomiska samhälls-
utvecklingen

Ny bearb. utgåva

Efterskrift

Margit Palmær-Waldén

Inkl moms 19: 50

V. I. Lenin

Om kvinnans frigörelse

Förord: N. K. Krupskaja

Appendix: Clara Zetkin

Inkl moms 12: 50

Irène Matthis

- Dick Urban Vestbro

Texter för en revo-
lutionär kvinnorörelse

Inkl moms 17: 50

Finns i bokhandeln!

August Bebel
Kvinnan i forn-
tiden, nutiden
och framtiden
Referat med
kommentar av
Louise Waldén
I distribution
gidlunds
5: —inkl porto

gidlunds
Walling 42

111 24 Sthlm

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB

Allégatan 59

501 02 BORAS

Tel. 033/11 70 30

BOKTRYCK

OFFSET

ROTATION

BOKBINDERI

DISTRIBUTION

INTOURIST

inbjuder till

Rysk VINTER

som inträffar i Moskva den 25 december—5 januari. Dess program är omfattande och skiftande. På teatrarna kan Ni se framträdanden av den sovjetiska teaterkonstens stjärnor, nationalensembler för sång och dans, lyssna till symfoniorkestrar och se kända dansensembler.

Företa slädfärd efter trojka och mycket annat intressant.

På restaurangerna kan Ni njuta av ryska nationalrätter.

Kontakta Reso, Nyman & Schultz, LB Resebyrå, Folkturist, SJ Resebyrå eller andra resebyråer eller vänd Eder direkt till

Intourists Informationsbyrå

Sergelsgatan 21, Stockholm
tel. 21 59 34

Intourist

